KALENDARZ KOŚCIUSZKOWSKI

Informacyjno-Handlowy

na 1920 rok:

Zebrał i wydał J. RUSZKOWSKI.

Kalendarz Kościuszkowski

Rok 1919-1920.

Po raz trzeci występujemy z wydawnictwem kalendarza, pod mianem najzacniejszego i najczystszego z naszych bohaterów narodowych.

W roku 1920, na który kalendarz ten jest przeznaczony, mija 126 lat od chwili, w której Tadeusz Kościuszko ujął za broń, by wystąpić do walki w obronie całości i niepodległości Ojczyzny, której zgubę zapoczątkowały trzy zaborcze potencje sąsiednie w porze gdy odrodzić się usiłowała.

Wiekopomną konstytucję, ogłoszoną Trzeciego Maja roku 1791, w której dzisiejszy nasz Sejm Ustawodawczy winien brać wzór jak należy pracować dla Polski i w imię Polski, obaliła konfederacja zawiązana w Targowicy przez magnaterję i oddaną jej szlachtę jurgieltników — pozostającyoh na jej żołdzie.

Historja się powtarza, lecz niedosłownie. Między wypadkami dzisiejszej a minionej doby, zachodzi jednak analogiczne podobieństwo.

Po roku 1791, pełnym patrjotycznych uniesień i jak najlepszych na przyszłość nadziei, płatni przez wrogów Polski jurgieltnicy,—niepomni na losy Ojczyzny judasze— a własne tylko korzyści mający na widoku zniweczyli owoce czteroletniego Sejmu i doprowadzili do drugiego rozbioru Polski.

Rozgoryczony tym Kościuszko, który tak chlubny dla niego przyjmował udział w wojnie z Rosją pod wodzą Księcia Józefa Poniatowskiego, po redukcji wojsk polskich wraz z wielu innymi mężami gorąco miłującymi Ojczyznę uszedł zagranicę i wyjechał do Ameryki. Tam pod wodzą Jerzego Waszyngtona walczył w obronie kolonji angielskich wyzwalających się z pod jarzma i ucisku Wielkiej Brytanji. Z kolonji tych powstała wielka zaoceanowa Republika, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, dziś najpotężniejsze i najbogatsze w świecie Państwo, któremu Polska dzisiejsza głównie zawdzięcza powrót do samowładnego — niepodległego bytu i pomoc materjalną w najkrytyczniejszych chwilach odradzania się po potwornej pięcioletniej wojnie powszechnej.

Jak przed 128 laty, tak i teraz rozścielają się przed Polską wspaniałe widnokręgi, lecz jak wówczas tak i teraz wrogowie nasi dążą do jej zguby. Wówczas pomagała im w tej niecnej robocie magnaterja przy pomocy ogłupionej przez nią szlachty, występujący w obronie swych przywilejów. Owym Królikom dawnej Rzeczypospolitej magnacko - szlacheckiej nie w smak było rozszerzenie swobód obywatelskich na mieszczaństwo i oddanie ludu roboczego pod opiekę prawa. Więc bez wahania i wyrzutów sumienia stanęli po stronie mocarstw zaborczych, które wreszcie wykreśliły Polskę z rzędu państw samowładnych a jej naród przez wynarodowienie i wyzucie z ziemi Ojców zniszczyć usiłowały.

Dziś zdrajcy,— pozostający na żołdzie najzaciętszych wrogów Polski od samego zarania jej istnienia— Niemców — usiłują przy pomocy obałamuconego przez żywioły wywrotowe ludu roboczego, zniweczyć wyrok Sprawiedliwości Bożej i lud ten zaprzedać w niewolę jego odwiecznych wrogów.

Niechże kalendarz ten, noszący miano bohatera co na obu półkulach globu ziemskiego walczył o wolność ludów, przywiedzie nam na pamięć świetlaną postać Tadeusza Kościuszki, rycerza bez plamy i skazy, szczerego demokraty republikanina, który nie frazesami o błyskotliwej formie a jałowej treści, lecz czynami i krwią własną, przelaną na polach bitew, dowiódł wymownie, jak bardzo umiłował lud roboczy i jak wiele dla niego poświęcił,

Po powrocie z Ameryki powołany przez konspiracyjny spisek patryjotów, bolejących nad losem Ojczyzny, której ostateczną zgubę przewidywali, Kościuszko potajemnie przybył do Krakowa, gdzie 24 marca 1794 r. ogłosił powstanie przeciw najezdcom i złożył przysięgę narodowi, że dopóty walczyć będzie, dopóki nie ujrzy Polski wolnej od obcej przemocy. Obwołany Naczelnikiem narodu, w przysiędze tej zobowiązał

się uroczyście, że powierzonej mu władzy nigdy nie nadużyje i nikomu nadużyć nie pozwoli dla własnej lub czyjejkolwiek korzyści, jedynie tylko dobro powszechne mieć będzie na widoku.

Słowa te powinnyby wywołać rumieniec wstydu na obliczach dzisiejszych naszych działaczów politycznych dla względów partyjnych poświęcających najżywotniejsze interesy Ojczyzny.

W roku 1919, który w dniu 31 grudnia kończy swój żywot, rozpoczęła się na dobre odbudowa państwowego życia wskrzeszonej do samowładnego niepodległego bytu Polski w istocie rzeczy już wolnej na zjednoczonych swych ziemiach.

W styczniu tegoż roku zebrał się po raz pierwszy po 150 latach niewoli pod obcą przemocą, Ustawodawczy Sejm Polski w Warszawie, wybrany na podstawie powszechnego bez różnicy płci pięcioprzymiotnikowego głosowania. Polska magnacko-szlachecka przeszła już bezpowrotnie do historji, powstaje Polska ludowa demokratyczna, w której niema miejsca dla upośledzonych i prześladowanych. Naczelnikiem

Państwa obwołany został przez Sejm Józef Piłsudski, który ze względu na swój ofiarny patrjotyzm i gorące umiłowanie Ojczyzny na wiele podobieństwa do Kościuszki, idzie tylko o to, aby się przejął jego zasadami i nikomu pod żadnym pozorem nie pozwolił nadużywać powierzonej mu władzy na swoją osobistą lub partyjną korzyść.

W tymże 1919 roku powrócił do kraju i objął stanowisko Prezydenta gabinetu ministrów Ignacy Paderewski, na podobieństwo Kościuszki, cieszący się miłością i powszechnem zaufaniem całego narodu polskiego za gorące i ofiarne umiłowanie Ojczyzny, dla której dobra poświęcił prawie całe swoje mienie i niestrudzoną pracę.

Powrócił Józef Haller, bohater na modłę dawnych rycerzy kresowych Skrzetuskich i Wołodyjowskich słynny, który

przedarłszy się przez morze szalającego w Rosji bolszewizmu dotarł do Francji i tam zebrawszy w jedną całość polskie formacje wojskowe zwycięzko walczył o wolność Polski na froncie zachodnim. Przyprowadził on do kraju karną, wyćwiczoną dobrze uzbrojoną, we wszystkie potrzeby obficie zaopatrzoną armję.

Rok 1920 obiecuje być pierwszym rokiem powszechnego pokoju. Skoro ucichną surmy bojowe, zawrze na całej linji gorączkowa praca nad odbudowaniem tego, co wojna zniszczyła, nad złagodzeniem jej klęsk nad powrotem do normalnych stosunków. Wówczas nikomu kto chce i umie pracować nie zabraknie roboty, dającej obfity zarobek. Praca zbiorowa całego narodu, praca wytrwała i możliwie jak najbardziej wydajna, jest jedynem źródłem powszechnego dobrobytu, jedyną gwarancją zabezpieczającą skutecznie wolność polityczną i gospodarczą każdego narodu, jedynym środkiem zdolnym doprowadzić warstwy pracujące do korzystania w całej pełni ze swobód obywatelskich, dobrodziejstw oświaty i kultury.

Świetlana postać Tadeusza Kościuszki, tego obrońcy pracującego ludu, winna nazawsze pozostać dla niego wzorem jak należy pracować dla dobra powszechnego i dla Polski.

Posiadamy Ojczyznę obficie uposażoną w skarby przyrody. Pracy nam tylko potrzeba, a nikt w wolnej samowładnej Polsce głodu i biedy nie zazna.

St. Ł.

STYCZEŃ

Ma dni 31

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1	C	**Nowy Rok.** Mięcz.
2	P	Makarego w.
3	S	Genowefy panny
4	N	Tytusa b. Eugen b.
5	P	Telesfora p. męcz.
6	W	**Św. Trzech Króli**
7	Ś	Lucyana m. Juliana
8	C	Seweryna opata
9	P	Marcyanny panny
10	S	Agatona p. Wilh b.
11	N	Hygina p. męcz.
12	P	Arkadyusza męcz.
13	W	Gotfryda i Leonc.
14	Ś	Eufrozyny p. Hilar
15	C	Pawła I. pustelnika
16	P	Marceli p. Włodzim
17	S	Antoniego op. w.
18	N	Kat. ś. Piotra w Rz.
19	P	Ferdyn. Henryka
20	W	Fabiana i Seb. mm.
21	Ś	Agnieszki p. i m.
22	C	Wincent. i Anastaz
23	P	Zaśl. NMP Rajm. w
24	S	Tymoteusza b. m.
25	N	Nawróc. ś. Pawła
26	P	Polikarpa b. m.
27	W	Jana Chryzostoma
28	Ś	Walerego i Juljana
29	C	Franciszka Salez.
30	P	Martyny Hyacynty
31	S	Piotra N., Marceli w

LUTY

Ma dni 28

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1 N Ignacego b. i m. †
2 P **N. M. P. Gromnicznej**
3 W Blażeja b. i m.
4 S Weroniki panny
5 C Agaty panny męcz.
6 P Doroty p, męcz.
7 S Romualda op. wyz.

8 N Jana o Maty
9 P Apolonji i Cyryla
10 W Scholastyki panny
11 S Objawienie NMP.
12 C Modesta męcz.
13 P Katarzyny
14 S Walentego kapł. m.

15 N Faustyny męcz.
16 P Julianny p. i męcz.
17 W Alexego Falkoneri
18 S Symeona bisk. i m.
19 C Konrada wyzn.
20 P Leona bw.
21 S Fortunata męcz.

22 N Kat. ś Piotra w A. †
23 P Piotra D. i Flor.
24 W Macieja apostoła
25 S Zygfryda b. i Wikt.
26 C Aleksandra bisk.
27 P Juljana i Leand.
28 S Romana Opata.

MARZEC

Ma dni 31

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1	N	Albina b. i Anton.
2	P	Heleny Wdowy
3	W	Kunegundy ces.
4	S	Kazimierza w.
5	C	Pop. Gerazyma p.
6	P	Marcyanna b. m.
7	S	Tomasza z Akw.
8	N	Jana Bożego w.
9	P	Franciszki wdowy
10	W	40 męczenników
11	S	Konstantyna w.
12	C	Grzegorza W. p. w.
13	P	Katarzyny bon.
14	S	Leona b., Matyldy
15	N	Klemensa Hofb.
16	P	Abrahama pust.
17	W	Gertrudy i Patryka
18	S	Gabryela i Cyryli
19	C	JÓZEFA obl. N.P.
20	P	Klaudyi i Eufemii
21	S	Benedykta opata
22	N	7 boleści NMP.
23	P	Wiktoryi i Pelagii
24	W	Tymoteusza
25	S	**Zwiastowanie NMP.**
26	C	Dyzmy i Emanuela
27	P	Jana Domasc. wdk.
28	S	Jana
29	N	Wiktoryi
30	P	Zozyma
31	W	Kornelii

KWIECIEŃ

Ma dni 30

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1 S Franciszka
2 C Franciszka z Pauli
3 P Ryszarda b. w.
4 S Izydora b. w. d. k.

5 N Wincentego Fer. w
6 P Wilhelma op.
7 W Epifaniusza
8 S Dyonizego b.
9 C Marcelego i Maryi
10 P Ezechiela
11 S Leona W. pwdk.

12 N Wiktora m., Dam.
13 P Hermenegilda m.
14 W Justyna i Waler.
15 S Anastazyi i Wikt.
16 C Urbana i Julji mm.
17 P W.Czwartek Aniceta
18 S W. Piątek Apollon

19 N W.Sobota Tymona
20 P **Wielkanoc.** Wiktor.
21 W **Poniedz. Wielk.**
22 S Setera m. i Teod.
23 C Wojciecha b. m.
24 P Fidelisa, Egberta
25 S Marka Ewang.

26 N Kleta i Marcelina
27 P Tertuljana b.
28 W Pawła od Krzyża
29 S Piotra m. i Hug. op.
30 C Katarzyny p.

MAJ

Ma dni 31

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1 P Filipa i Jakóba
2 S Zygmunta, Anastaz.

3 N Znalez. św. Krzyża
4 P Floryana, Moniki
5 W Piusa papieża w.
6 S Jana w Ol. ap. i ew.
7 C Domiceli p., Bened.
8 P **Stanisława Bisk.**
9 S Grzegorza

10 N Izydora rolnika
11 P Mamerta b. w.
12 W Pankrecego b.
13 S Serwacego b.
14 C Bonifacego, Justyn
15 P Zofii męcz.
16 S Jana Nupemucena

17 N Paschalisa Brun.
18 P Feliksa, Eryka
19 W Piotra
20 S Bernarda
21 C Julii pm. i Wiktora
22 P Faustyna, Emila
23 S Andrzeja B. Juljana

24 N Joanny wd.
25 P Grzegorza VII
26 W Filipa N., Urbana
27 S Bedy w., Jana pap.
28 C Augustyna b. w.
29 P Maryi Magdaleny
30 S Ferdynanda

31 N Anieli p., Petroneli

CZERWIEC

Ma dni 30

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1	P	Jakóba b. w.
2	W	Marcelina i Bland.
3	Ś	Erazma męcz.
4	C	Franciszka Carace
5	P	Bonifacego b. m.
6	S	Noberta, Pauliny
7	N	Roberta Sabiniana
8	P	**Ziel. Św.** Medarda
9	W	**Pon. Ziel. Ś.** Felic.
10	S	Małgorzaty król.
11	C	Barnaby ap.
12	P	Eschylego, Jana w.
13	S	Antoniego z Padwy
14	N	Bazylego b.
15	P	Wita, Modesta m.
16	W	Benona b., Justyny
17	S	Adolfa b., Jolanty
18	C	Marka, Marceliana
19	P	**Boże Ciało** Gerw.
20	S	Sylwerego, Florent.
21	N	Alojzego Gonzagi
22	P	Paulina, Elawiusza
23	W	Agrypiny p., Zen.
24	S	Nar. Św. Jana Chrz.
25	C	Wilhelma opata
26	P	Jana i Pawła br.
27	S	Władysława króla
28	N	Leona pap. wyz.
29	P	**Piotra i Pawła ap.**
30	W	Wspomn. ś. Pawła

LIPIEC

Ma dni 31

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1	S	Rumualda, Teodor,
2	C	Naw. NMP., Otona
3	P	Anatola, Haliodora
4	S	Ireneusza, Józ. Kal.
5	N	Anton Zacc. Filom.
6	P	Izajasza proroka
7	W	Cyryla i metodego
8	S	Elżbiety kr. Eugen.
9	C	Weroniki, Mikołaja
10	P	7 braci męcz. Aleks
11	S	Piusa pm., Pelagii
12	N	Jana G., Marcyany
13	P	Małgorzaty p.
14	W	Bonawentury bw.
15	S	Rozesł. św. Apost.
16	C	Szkaplerza NMP.
17	P	Aleks., Marceliny
18	S	Szymona z Lipnicy
19	N	Wincentego z Pauli
20	P	Czesława, Hieron.
21	W	Daniela, Praksedy
22	S	Maryi Magdaleny
23	C	Apolinarego bm.
24	P	Franc. Sal., Kryst.
25	S	Jakóba, Krysztofa
26	N	Anny, matki NMP.
27	P	Pantaleona, Aurelii
28	W	Wiktora, Inocent
29	S	Kunegundy p.
30	C	Abdona, Julity m.
31	P	Ignacego Loy., Hel.

SIERPIEŃ

Ma dni 31

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1	S	Piotra w ok. Fausta
2	N	MMP. Anielskiej
3	P	Znal. św. Szczep.
4	W	Dominika wyzn.
5	S	NMP. Snieżnej
6	C	Przem, Pańskie
7	P	Kajetana w., Donat
8	S	Cyryaka, Emiliana.
9	N	Romana, Juliana
10	P	Wawrzyńca, Pauli
11	W	Tyburcego, Zuzan.
12	S	Klary p., Pilaryi m.
13	C	Hipolita, Radegun.
14	P	Euzebiusza b.
15	S	**Wniebowzięcie NMP.**
16	N	Rocha, Tarsycyus.
17	P	Jacka w., Juliany
18	W	Agapita Firmina
19	S	Juliusza, Mar. i Ruf
20	C	Bernarda Samuela
21	P	Joanny, Fremiot w.
22	S	Tymot, Antonina
23	N	Filipa i Benicyusza
24	P	Batłomieja ap.
25	W	Ludwika, Patrycyi
26	S	Zefiryna pm.
27	C	Przen. r. św. Każm.
28	P	Augustyna, Aleks.
29	S	Scięcie św. Jana
30	N	Róży Lim., Feliksa
31	P	Rajmunda, Paulina

WRZESIEŃ

Ma dni 30

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1	W	Bronisławy, Idz.
2	S	Stefana króla węg.
3	C	Zenona, Eufemii p.
4	P	Rozalii i Róży Wit.
5	S	Wawrzyńca, Just.
6	N	Zacharyasza, Eug.
7	P	Anastaz., Reginy
8	W	**Nar. Najśw. Maryi P.**
9	S	Gorgoniusza, Serg.
10	C	Mikołaja z Tol.
11	P	Prota, Jacka, Teod.
12	S	Waleryana, Gwid.
13	N	Filipa Alex., Amata
14	P	Podw. św. Krzyża
15	W	Nikodema. Emila
16	S	Kornela, Euzebii p.
17	C	Piętn. ś. Franciszka
18	P	Józefa z K., Zofii
19	S	Januarego, Konst.
20	N	Eustachego, Zuz.
21	P	Mateusza ap i ew.
22	W	Tomasza z W. b.
23	S	Lina pm., Tekli p.
24	C	NMP. od wyk. niew.
25	P	Ładysława, Kleof.
26	S	Cypryana, Justyny
27	N	Przen. ś. Stanisław
28	P	Wacława, Eustach.
29	W	Michała Archanioł
30	S	Hieronima. Zofiiwd.

PAŹDZIERNIK

Ma dni 31

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1 C Remig. bł. Janaz D.
2 P Aniołów Str. Teof.
3 S Kandyda i Ewalda

4 N Franciszka Seraf.
5 P Placyda m.
6 W Brunona, Romana
7 S Winc. Kadł. Mar.
8 C Laurencyi. Pelagii
9 P Dyonizego, Ludw.
10 S Franc. B. Pauliny

11 N Germana, Firmina
12 P Maksymiljana
13 W Edwarda, Daniela
14 S Kaliksta, Ewarysta
15 C Jadwigi ks., Teresy
16 P Saturnina, Florent.
17 S Wiktora, Małgorz.

18 N Łukasza, Tryfonii
19 P Piotra z Al., Pelagii
20 W Jana Kant., Ireny
21 S Urszuli, Hilariona
22 C Filipa bm., Kordali
23 P Ignacego, Teodora
24 S Rafała ar., Feliksa

25 N Chryzanta, Krysp.
26 P Ewarysta, Lucyan.
27 W Sabiny, Florentego
28 S Szymona, Tadeusz.
29 C Zenobiusza, Narc.
30 P Marcela, Zenobii
31 S Lucyli, Antonina

LISTOPAD

Ma dni 30

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1	N	Wsz. Św. Juliany
2	P	Dzień Zad. Wikt.
3	W	Huberta B., Sywil.
4	S	Karola b., Modesty
5	C	Zachar. i Elżbiety
6	P	Feliksa, Leonarda
7	S	Amaranta, Florent.
8	N	Gotfryda i Maura
9	P	Teodora żol. Ursyn.
10	W	Andrzeja z Aw.
11	S	Marcina, Felicyna
12	C	5 Braci Polaków
13	P	Stanisl. Kost. Dyd.
14	S	Józefata, Jakunda
15	N	Leopolda, Gertrud.
16	P	Edmunda, Otmara
17	W	Salomei. Grzegorz.
18	S	Anieli M. Romana
19	C	Elżbiety wd.
20	P	Feliksa Wal., Eust.
21	S	Alberta b. w.
22	N	Cecylii, Filemona
23	P	Klemensa, Lukrec.
24	W	Jana od Krzyża
25	S	Katarzyny p. i m.
26	C	Sylwestra op. Piot.
27	P	Waleryana, Maks.
28	S	Grzegorza III p.
29	N	Saturnina, Illumin.
30	P	Andrzeja, Justyny

GRUDZIEŃ

Ma dni 31

Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

1 W Eliglusza d., Natalii
2 S Bibianny, Aurelli
3 C Franciszka Ksaw.
4 P Barbary, PiotraChr.
5 S Anastazego, Krysp

6 N Mikołaja b. i w.
7 P Ambrożego bwgk
8 W **Niep. Pocz. NMP.**
9 S Leokadyi Waler.
10 C NMP. Loret. Julii
11 P Damazego Sabiny
12 S Aleksandra, Dyon.

13 N Łucyi p. m. Otylii
14 P Izydora, Spirydyon.
15 W Wiktora, Waler.
16 S Euzebiusza, Alb.
17 C Łazarza, Floryana
18 P Oczek. NMP.
19 S Tymot., Urbana

20 N Teofila, Juljusza
21 P Tomasza, Sewer.
22 W Zenona, Honor.
23 S Wiktoryi, Magdal.
24 C Wig. Adama i Ewy
25 P **Boże Narodzenie**
26 S **Szczepana pierw, m.**

27 N Jana apost. i Ew.
28 P Młodzianków mm,
29 W Tomasza K., Daw.
30 S Sabina, Eugen.
31 C Sylwestra, Melanii

Polskie Instytucje Państwowe i miejskie m. Łodzi.

Dowództwo miasta, Piotrkowska 104 Dowódzca kapitan Adfred Biłyk.

Starostwo na miasto Łódź, Al. Kościuszki **1.** Starosta **Bohdan Zbrożek.**

Wydział koncesji i nadzór nad samorządem miejskim Al. Kościuszki 16.

Wydział lekarski: Piotrkowska 85.

Państwowy instytut hygieniczny Pańska 115.

Wydział weterynarji Wólczańska 140.

Starostwo na powiat Łódzki, Starosta (Komisarz ludowy) na pow. Łódzki **Antoni Remiszewski** Al. Kościuszki 16.

Urząd powiatowy Piotrkowska 100.

Wydział komunalny Al. Kościuszki 16.

Inspektor powiatowej policji państwowej Al. Kościuszki 16.

Wydział budowlano- drogowy Al. Kościuszki 3.

Wydział lekarski powiatowy Piotrkowska 85.

Wydział weterynarji Piotrkowska 85.

Komisja włókiennicza Państw. Urz. Zakupu Art. Pierwszej potrzeby Al. Kościuszki **1.** I wejście 3 piętro. Przewodniczący inż. Mayer.

Policja Państwowa w Łodzi.

Biuro Centralne, Alcja Kościuszki 1.
Naczelnik Policj—Ryszard Galler
Naczelnik Biura—Paweł Foerster.
Wydział kryminalny—ul. Kilinskiego 136.

Komisarjaty Policyjne.

1-szy Komisarjat—Staro-Zarzewska 47.
2-gi „ Karola 26.
3-ci „ Kilinskiego 185.
4-ty „ Długa 29.
5-ty „ Wschodnia 38.
6-ty „ Plac Kościelny 6.
7-y „ Zgierska 64.

Komitet dla bezrobotnych Pańska 115.
Komisarjat ludowy Opieki nad wychodźcami Przejazd 4.
Komisarjat Ministerstwa Handlu i Przemysłu Al. Kościuszki 1.
Państwowy Zarząd skarbowy Al. Kościuszki 16.
Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa Piotrkowska 57.
Ubezpieczenia Wzajemne Budowli od Ognia Kilinskiego 102 w Królestwie Polskim Oddział Łódzki Inspektor Stefan Ślubowski.
Królewsko Polski Sąd okręgowy Pańska 115.
Sądy Pokoju 9 okręgów Dzielna 41.
Wydział hipoteczny Średnia 17.

Notarjusze Sądu Okręgowego w Łodzi.

Borowski Eugeniusz	w Zgierzu
Czarnecki Jan-Franciszek	w Tomaszowie
Chrempiński Józef	w Łęczycy
Chorzelski Alfred Kazimierz	w Brzezinach
Chrzanowski Czesław	Piotrkowska 96.
Kosiński Włodzimierz	Piotrkowska 18.
Korn Stefan	Średnia 21
Kucharski Władysław	w Pabjanicach
Lechowicz Karol	w Tomaszowie
Łada Juljan	Konstantynowska 5
Mędrzycki Władysław	Średnia 3
Przegalinski Jan Michał	w Łęczycy
Pietrasiewicz Edward	w Ozorkowie
Rakowiecki Bronisław	w Łasku
Rossman Kazimierz	Cegielniana 57
Ryfiński Walerjan	Piotrkowska 46
Sarosiek Wiktor	Nowy Rynek 9
Smolinski Aleksander	Średnia 11
Trojanowski Eugeniusz	Piotrkowska 28.

Adwokaci Przysięgli:

Abramowicz Henryk	Cegielniana 47
Askanas Maurycy	„ 7
Dobranicki Stanisław	„ 79
Vogel Alfred	Kilinskiego 11
Filipkowski Edward	Konstantynowska 19
Frydman Dyonizy	Piotrkowska 47
Gołkontt Jan	Dzielna 16
Kobyliński Stefan	„ 28
Kon Piotr	Przejazd 6
Kon Maurycy F.	Sienkiewicza 4
Krukowski Henryk	Piotrkowska 80
Krukowski Bernard	Nawrot 8
Jasieński Bolesław	Piotrkowska 71
Lachmanowicz Józef	Średnia 21
Lange Józef-Bolesław	Sienkiewicza 31
Lewy Jakub	Ewangielicka 5
Łaski Józef	Południowa 20
Makow Stanisław	Piotrkowska 85
Missala Wojciech	Zachodnia 41
Mejerson Edmund	Cegielniana 70
Neumark Adolf	„ 36
Pełka Jarosław	Spacerowa 3
Planer Rudolf	Cegielniana 52
Poznański Czesław	Sienkiewicza 67
Stożkowski Tomasz	Piotrkowska 56
Stypułkowski Jan	Przejazd 7
Więckowski Jan	Konstantynowska 17
Wyganowski Włodzimierz	Andrzeja 3
Żelazowski Antoni	Sienkiewicza 21

Pomocnicy Adwokatów Przysięgłych:

Dahlig Arno-Aleksander	Skwerowa 1
Fried H.	Średnia 5
Goldring Leon	Piotrkowska 17
Landsberg Władysław	Sienkiewicza 4
Lipszyc Marek	Piotrkowska 87

Obrońcy Prywatni:

Abramowicz Maurycy	Wschodnia 72
Albrecht Jan	w Łasku
Bernard Jan	w Strykowie

Dzięgielewski Wacław	w Pabjanicach
Dzieniakowski Leonard	Dzielna 7
Finksztajn Zacharjasz	Południowa 2
Januszewski Teodor	Konstantynowska 19
Kuniński Józef	Zachodnia 36
Lasocki Piotr	w Łasku
Lipiński Antoni	Konstantynowska 18
Miętkiewicz Antoni	Zielona 28
Nitkowski Ludwik	w Pabjanicach
Piecewicz-Witoszyński Adam	w Tomaszowie
Pisarski Mieczysław	Andrzeja 7
Rychter Władysław	Kilinskiego 136
Ulkowski Józef	w Pabjanicach
Zawadzki Juljusz	w Łęczycy
Zieliński Antoni	Szkolna 12.

Komornicy Sądu Okręgowego w Łodzi:

Andrzejewski Jan	Piotrkowska 27
Basiński Stefan	Skwerowa 1
Frankowski Walenty	Pusta 9
Gałczyński Alojzy	w Łasku
Hykiel Konrad	N.-Targowa 18
Lachowicz Bronisław	w Łęczycy
Piątkowski Stanisław	Sienkiewicza 31
Stanisz Teofil	Konstantynowska 51
Suzin Kazimierz	Szkolna 14
Starowicz Edmund	w Tomaszowie
Walter Wacław	w Brzezinach

Prawni Doradcy:

Ackerberg Południowa 2	Busyn C. Ogrodowa 3
Gersdorf A. Piotrkowska 84	Kajser F. Radwańska 35
Kokotek M. „ 88	Lewiński F. Piotrkowska 66

Radziński St. Konsulent prawny
Piotrkowska 47.

Szapiro S. Piotrkowska 24	Steinschneider E. Średnia 38
Szapiro D. Wschodnia 58	Mazowiecki A. Przejazd 4
Balle Piotrkowska 85	Taszycki A. Piotrkowska 90

Jeometrzy.

Jasiński K. Radwańska 3
Stojanowski J. Piotrkowska 111
Szymański Sienkiewicza 31

Lekarze Weterynarze.

Stojaniowski I. Piotrkowska 211
Walman S. Św. Andrzeja 30
Ręczkiewicz Jan Brzezińska 14.

Banki, T-wa Kredytowe i t. p.

Bank Handlowy w Łodzi, Al. Tadeusza Kościuszki 15
Dyrektor Banku: Izydor Zand.
Bank Kupiecki Łódzki, Piotrkowska 74
Bank Handlowy w Warszawie, Oddział w Łodzi, Dzielna 17
Bank Zachodni, Oddział w Łodzi, ul. Piotrkowska 52
Instytucja Centralna w Warszawie.
Zarząd Oddziału Łódzkiego: Aleksander Liliental, Aleksander Moszkowski.

Piotrogradzko-Ryski Bank Handlowy, Filja w Łodzi, Piotrkowska 57.

Towarzystwo Kredytowe m. Łodzi, Średnia 19

Izba Handlowa Bankowo-Przemysłowa Polskich Kupców i Przemysłowców Chrześcijan w Łodzi, Piotrkowska 80

Zarząd: Dybczyński Czesław, Nowosielski Jan, Trautwein Adolf, Chądzyński Karol, Bogdański Edmund.

Kierownik — Naruszkiewicz Stefan.

Tow. Akc. Składów Towarow. „Warrant", Piotrkowska 56.

Handlowo-Przemysł. Towarzystwo Wzajemnego Kredytu w Łodzi, Pasaż Mayera 10.

Towarzyst. Wzajemnego Kredytu Przemysłowców Łódzkich Ewangielicka 15.

Łódzkie Towarzyst. Wzajemnego Kredytu, Piotrkowska 43.

Towarzystwo Wzajemnego Kredytu Łódzkich Kupców i Przemysłowców, Piotrkowska 17.

2 Łódzkie Tow. Wzajemnego Kredytu, Piotrkowska 87.
3 „ „ „ „ „ 5.
4 „ „ „ „ „ 91.
Bałuckie T-wo Wzajemnego Kredytu, Zgierska 56
Żubardzkie T-wo Wzajemnego Kredytu, Zgierska 21.
Łódzkie T-wo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Sienk. 31.
2 „ „ „ „ Św. Andrzeja 3.
3 „ „ „ „ Konstantynow. 53
4 „ „ „ „ Południowa 2.
5 „ „ „ „ Długa 28.
6 „ „ „ „ Przejazd 14.
7 „ „ „ „ „ 34.
Drugie Bałuckie Towarz. Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Łagiewnicka 25.
Chojeńskie T-wo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Chojny Rzgowska 101.
Radogoskie T-wo Pożyczkowo-Oszczędnośc. Zgierska 64
Łódzkie Rzemieślnicze T-wo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Sienkiewicza 40.
Łódzkie Maryawickie T-wo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Franciszkańska 27.
Łódzka Kasa Pożyczek i Oszczędności Staro-Zarzewska 49

Prasa łódzka:

„Rozwój" Al. Kościuszki 41. Redaktor Wiktor Czajewski
„Kurjer Łódzki" Zachodnia 37. Redaktor—St. Książek, wydawca—Antoni Książek.
„Straż Polski", Przejazd 8. Redaktor i wydawca Lucjan Dąbrowski.
„Głos Polski", Piotrkowska 106. Redaktor i wydawca— Marceli Sachs.
„Harap", Zachodnia 37. Tygodnik humorystyczno-satyryczny. Redaktor i wydawca Irena Książek.
„Neue Lodzer Zeitung", Piotrkowska 15. Redaktorzy i założyciele: Aleksander Milker i Aleksy Drewing.
„Lodzer Freie Presse", Piotrkowska 86. Redaktor i wydawca—Jan Kriese.
„Lodzer Tageblatt", Piotrkowska 16. Pismo żargonowe, założone w 1907 r. Wydawca E. Hamburski, Redaktor J. Uger
„Volksblatt", Piotrkowska 37. Redaktorzy: Lasar Kahan i Izrael Kahan.

Magistrat

Prezydent miasta Łodzi Aleksy Rżewski
Wice prezydenci: Wójcicki i Faterson
Kancelarja Zarządu Miejskiego Nowy Rynek 14
Rada Miejska Średnia 14
Wydział zaprowiantowania miasta Średnia 16
Bezprocentowa Kasa Pożyczkowa Moniuszki 10
Miejska Kasa podatkowa Nowy Rynek 14
Wydział Szkolnictwa Olginska 3/5
Wydział Budownictwa Nowy Rynek 14
Wydział Zdrowotności Publicznej Nowy Rynek 14
Wydział Plantacji Miejskich Kilinskiego 95 (park Sienkiewicza)
Komitet Rozdziału Chleba i Mąki Andrzeja 4

Władze Szkolne.

Wydział Szkolnictwa Magistratu Olginska 5
Inspekcja Szkolna " "
Rada Szkolna Okręgowa " "

Zakłady naukowe

8 kl. Wyższa Szkoła Realna Handlowa Kupiectwa Łódzkiego Dzielna 58.
8-kl, gimnazjum filologiczne męskie T-wa „Uczelnia", Nowo-Cegielnian4 9.
2-gie 8-kl. gimnazjum filologiczne, Placowa 13.
Polskie 8-kl. gimnazjum filologiczne A. Zimowskiego Targowa 85/87.
4-kl. Progimnazjum filologiczne Tomaszewskiego. Ogrodowa 26.
8-kl. gimnazjum męskie B. Brauna, Dzielna 37.
4-kl. szkoła miejska, Targowa № 16.
IV-kl. Polskie progimnazjum Męskie E. K R Y G I E R A, ul. Zawadzka № 9.
Polskie Seminarjum Nauczycielskie, Czerwona 6.
Polskie 8-kl. gimnazjum żeńskie Romany Sobolewskiej. Długa 90, róg Andrzeja.
7-kl. Gimnazjum Polskie Marji Praszyńskiej, Kamienna 10.
I-e Polskie Gimnazjum żeńskie L. Piętkowskiej i W. Macinskiej, Wólczańska № 55.

8-kl. Gimnazjum Polskie z internatem S. Rajskiej, Sienkiewicza 37.

4-kl. Zakład Naukowy żeński L. Berlach, Ewangielicka № 9.

7-kl. Gimnazjum filologiczne żeńskie Klary Wolfsonowej Zawadzka 23.

Gimnazjum żeńskie Marji Hochsteinowej, Wólczańska № 23, róg Zielonej.

8-kl. Szkoła Handlowa żeńska Lucyny Siennickiej, Piotrk. 157.

Gimnazjum żeńskie E. BEZDEŻSKIEJ, założone w 1910 r., Długa № 31

4-kl. Zakład Naukowy żeński M. Wenske, Targowa 43,

Gimnazjum żeńskie L. Sołowiejczyk-Magalifowej, Wschodnia 62.

7-kl. Handlowa szkoła żeńska C. Waszczyńskiej, Zielona 15. Założona w r. 1901. Przełożona C. Waszczyńska.

7-kl. Zakład Naukowo-Wychowawczy z pensjonatem Sienkiewicza № 61. Przełożona Helena Miklaszewska.

Niemieckie Realne Gimnazjum, Rozwadowska 7.

Kursa handlowe Minny Bucholtz, Przejazd № 20.

7-kl. Szkoła żeńska I. Zbijewskiej, Długa № 10.

7-kl. Zakład Naukowy Żeński Janiny Pryszewiczówny, Sienkiewicza № 35.

7-kl. Szkoła Żeńska im. Elizy Orzeszkowej, Al. Kościuszki 21.

Gimnazjum żeńskie im. A Mickiewicza; Sienkiewicza № 35.

Wyższa Szkoła Ludowa Męska 6-klasowa z 16 oddziałami Średnia № 45.

Szkoła Handlowa Łódzka T-wa Szerz. Wiedzy Handlowej Długa № 46.

4-kl. Szkoła żeńska Warikowej, Milsza 22.

4-kl. Zakład Naukowo-Wychowawczy żeński, Heleny Cholewickiej, Piotrkowska № 120.

4-kl. Szkoła żeńska K. Waigelta, Nawrot № 12.

Polskie Kursa Pedagogiczne, Dzielna 44.

Kursy Językowe i Handlowe I. M. Poznańskiego, Sienkiewicza 22.

Kursy Gimnazjalne dla dorosłych, Placowa 13.

Kursy Przedmiotowe Inż. M. Barcewskiego, Długa 90.

Kursy Esperanta przy Łódzkim Towarzystwie Esperanckim Długa № 90.

8-kl. Gimnazjalne Kursy Przygotowawcze z programem 8-go średniego zakładu naukowego. Przełożona R. Lewinówna Kierownik Kalmanowicz.

Kursy rysunku i kreśleń W. Piasekiego, Andrzeja № 37.

Szkoła rękodzielnicza dla kobiet A. Krowickiej i L. Jasińskiej, Zarzewska 19.

Wyższa Szkoła Rrzemiosł Zawodowego Kształcenia dla kobiet Apolonji Kopydłowskiej, Piotrkowska № 154.

Średni zakład naukowy żeński P. Gajst i szkoła freblowska, Kamienna 5.

Kursy wieczorowe języka rossyjskiego w kompletach prof. Leona Biedrzyckiego, Dzielna № 40.

Kursa gimnastyki rytmicznej metodą Jaques Dalcroze'a MAYBAUMOWEJ, Aleja Kościuszki № 69.

Kursy gimnazjalne z rossyjskim językiem wykładowym T. Breitmana, Cegielniana № 36.

Kursy Handlowo-Buchalteryjne Teodora Grossmana Sienkiewicza 29.

Kursy Buchalteryjno-Handlowe H. Lubińskiego, Piotrkowska 79.

4-klasowe Progimnazjum żeńskie M. Hansenówny Piotrk. 209.

Zakład Fréblowsko-Koedukacyjny oraz szkoła przygotowawcza M. Rosenthal, Pańska 9.

Szkoła freblowska i początkowa dla dzieci od 4—8 lat

Idy Janowskiej, Pasaż Szulca 11.

Zapisy przyjmuje kancelarja szkoły codziennie prócz sobót i niedziel między 11—1 przed poł. i od 4—6 popołudniu.

KURSY PEDAGOGICZNO-FREBLOWSKIE

IDY JANOWSKIEJ, Pasaż Szulca 11.

Zapisy słuchaczek przyjm. kancelarja codz. od 4—6 pp.

Zakład freblowski i szkoła przygotowawcza Stefanji Osmałowskiej, Skwerowa 18. Kursy dla freblanek.

Żeńskie Gimnazjum Żydowskie Tow. Żydowskich szkół średnich, Olgińska № 1.

Uczelnia Praktycznej Handlowości PAWEŁ KIN Karola 8 Wykłady: Buchalterja podwójna, korespondencja, stenografja, arytmetyka handlowa, i kontokoventy procentowe. Kaligrafja i pisanie rondem.

Pisanie na maszynie

Męskie Gimnazjum Żydowskie Tow. Żydowskich szkół średnich, Magistracka № 7.

2-kl. szkoła koedukacyjna. Wyższe kursa pedagogiczne freblowskie, szkoła freblowska Marji Zarzyckiej Sienkiew. 31.

Zakład Freblowski z oddziałami przygotowawczemi Salomei Kleidt-Okuń, Aleja Kościuszki № 57.

Szkoła Koedukacyjna. Zakład freblowski oraz kursy pedagogiczno-freblowskie MARJI WESOŁEK, Piotrk. 84.

Szkoła Koedukacyjna 2-kl. Gazowni Miejskiej, Przejazd № 77

Zakład Freblowski K. Weigelta, Nawrot № 12.

Szkoła Sztuk Pięknych Jerzego Lemana, Nawrot № 9.

Szkoła Sztuk Pięknych artysty-malarza Ryszarda Radwańskiego
Piotrkowska № 99.

Szkoła Rzemieślicza, Średnia № 46.

Szkoła Muzyczna A. Türnera

Szkoła Mistrzowsko-Muzyczna I. Winnickiego Piotrkowska 79.

Liceum Muzyczne istniejące od r. 1911 pod nazwą
„Szkoła Muzyczna" **Heleny Kijeńskiej**, Krótka 9.
Klasy fortepianowe, klasy skrzypcowe i teoretyczne.

Szkoła muzyczna przy Tow. im. Szopena, Piotrkowska 92.

Różne Stowarzyszenia.

Łódzka Okręgowa Rada Opiekańcza, Piotrkowska 96.
Komisja Finansowa Piotrkowska 96.
Łódzka Miejscowa Rada Opiekańcza Przejazd 4.
Muzeum Nauki i Sztuki Piotrkowska 9'.
Polska Macierz Szkolna Piotrkowska 150.
Tow. Krzewienia Oświaty Długa 87.
Tow. Oświatowe „Wiedza" Piotrkowska 103.
Biblioteka Publiczna Andrzeja 14.
Łódzkie Esperanckie Towarzystwo Długa 90.
Biuro informacyjne dla Esperanta w Polsce.
Redaktor Henryk Cymerman Piotrkowska 15 i Oskar Berman Południowa 13.
Tow. Muzyczne im. Szopena Piotrkowska 92.
T-wo Lutnia Piotrkowska 31.
Łódzkie Tow. Teatralne Dzielna 12.
Łódzka Orkiestra Symfoniczna Dzielna № 12.
Łódzkie Towarzystwo Lekarskie Andrzeja 3.
Stowarzyszenie właścicieli aptek Główna 50.
„ Drogistów Piotrkowska 69.
„ Właścicieli składów aptecznych Piotrk. 69
Stowarzyszenie Drobnych Kupców i Przemysłowców Polskich w Łodzi Andrzeja 31.
Stowarzyszenie Techników Andrzeja 3.
Okręgowe T-wo Rolnicze Kilinskiego 50.
Związek Ziemian i Związek Spółek rolniczych Kilinskiego 50,
Stowarzyszenie Nauczycielstwa Polskiego Andrzeja 4.
Aleja Kościuszki 17.
Stowarzyszenie Handlowców Polskich Piotrkowska 108.
Dyrekcja poczty, telegrafu i telefonów Przejazd 38.
Poczta róg Przejazd i Kilinskiego.
Telegraf Moniuszki 4.
Telefony „ „

Lekarze:

Ajzner Joel	Dzielna 4	chor.:	chirurgja
Alterman Izrael		„	wewnętrzne
Alterman Dawid	Konstantynow. 18	„	serca i płuc
Aronson Zygmunt	Zielona 5.	„	kobiece
Artyfikiewicz Czesław	Piotrkowska 84	„	chirurg. i kob.
Baumgarten Hersz	Piotrkowska 83	„	wewnętrzne
Bekman Ernest	Emilii 18	„	wewnętrzne
Botte Izydor	Piotrkowska 6	„	wewnętrzne
Blücher Gustaw	Pasaż Majera 11	„	skórn. i wener.
Bräutigam Henryk	Al. Kościuszki 53	„	nerek
Brzozowski Kazimierz	Piotrkowska 53	„	kobiece
Caderski Jan	Zgierska 87	„	ginek. i akusz.
Cohn Maksymiljan	Dzielna 28	„	kobiece
Chylewski Bronisław	Główna 51	„	kobiece
Czaplicki Brunon	Piotrkowska 124	„	nosa i uszów
Czarnożył Lajb	Cegielniana 10	„	wewnętrzne
Dengiel Leopold	Północna 42	„	wewnętrzne
Drybin	Piotrkowska 120	„	kob. i akusz.
Dutkiewicz Wincenty	Piotrkowska 50	„	skorn. i wener.
Eljasson Józef	Zachodnia 37	„	wewnętrzne
Eljasberg Bernard	Piotrkowska 66	„	wewn. i nerek
Elkies Estera	Zawadzka 30	„	wewnętrzne
Elbram Artur	Piotrkowska 181	„	wewnętrzne
Erdman Kazimierz	Andrzeja 3	„	chirurgja
Fajl Marja	Pańska 58	„	dzieciecę
Falk Ludwik	Nawrot 7	„	wewnętrzne
Fiszer Wilhelm	Piotrkowska 200	„	chirur. i skórn.
Fiszman Kiwa	Piotrkowska 145	„	wewnętrzne
Frenklowa Henryka	Al. Kościuszki 36	„	dziecięce
Frenkiel Bronisław	Krotka 10	„	nerwowe
Friedberg Zenon	Konstantynow. 20	„	wewnętrzne
Gajewicz Wincenty	Konstantynow. 17	„	wewnętrzne
Gorliński Władysław	Przejazd 36	„	oczu
Gibiański Adolf	Krótka 10	„	wewnętrzne
Golc Zygmunt	Andrzeja 3	„	skórn. i wener.
Goldblat Hugo	Piotrkowska 17	„	oczu
Goldblat Urjasz	„ „	„	„

Goldberg Henryk	Karola 4	chor.:	chirurgja
Goldblum Natan	Przejazd 36	„	wewn. i nerw.
Goldenberg Arkadjusz	Nawrot 38	„	wewn. i kob.
Goldfarb Mojżesz	Zawadzka 18	„	skórn. i wener.
Goldman Antoni Jan	Piotrkowska 86	„	chirurgja
Goldstein-Polak Etla	Cegielniana 45	„	oczu
Grossglik Adam	Al. Kościuszki 27	„	dermat. i sifilis
Grossman Szaja	Cegielniana 31	„	wewn. i dzieci
Gundlach Ludwik	Al. Kościuszki 24	„	dziecięce
Gutentag Stanisław	„ „ 22	„	„
Haberlau Karol	Sienkiewicza 34	„	wewnętrzne
Haltrecht Abram	Piotrkowska 26	„	„
Handelsman Bronisław	Sienkiewicza 31	„	„
Helman Dawid	Piotrkowska 68	„	„
Holenderska Sura	Lipowa 20	„	oczu
Herc Jan	Kilinskiego 78	„	gynek. i akusz.
Izygson Izaak	Cegielniana 49	„	wewnętrzne
Jasiński Ewaryst	Piotrkowska 96	„	chirurgja
Jasiński Ksawery	„ 108	„	kob. i akusz.
Jelszański Izaak	Benedykta 36	„	wewnętrzne
Jokiel Kazimierz	Al. Kościuszki 13	„	wewn. i dziec.
Justman Stanisław	Zielona 17	„	wewn. i nerw.
Kantor Salamon	Piotrkowska 144	„	skórne
Kantor Michał	Krótka 10	„	chirurgja
Kerer-Gierszuni Eugien.	Piotrkow. 121	„	kobiece
Klinger Paweł	Stary Rynek 15	„	wewn. i nerw.
Klozenberg Fabjan	Sienkiewicza 18	„	wewn., umysł. i nerwowe
Klukow Stanisław	Zawadzka 8	„	wewn. i ortop.
Koliński Józef	Piotrkowska 84	„	oczu
Kolski Wolf	Sienkiewicza 63	„	chirurgja
Kon Stanisław Jerzy	Wschodnia 76	„	wewnętrzne
Kon Henryk	Sienkiewicza 63	„	„
Kon Bolesław	Piotrkowska 113	„	chir. i larynk.
Kon Jakób	Sienkiewicza 18	„	kobiece
Kopciński Stefan	Piotrkowska 121	„	wewn. i nerw.
Kotzin Wolf	„ 71	„	serca i płuc
Koziołkiewicz Franciszek	Dzielna 40	„	wewn. i kob.
Knichowiecki Bronisław	Nawrot 2	„	dziecięce
Krakowski Edmund	Piotrkowska 53	„	wewnętrzne
Krotowski Maurycy	Dzielna 2	„	wewnętrzne
Kulejowska Konstancja	Drewnowska 75	„	wewn. i okul.
Kummant Aleksander	Piotrkowska 260	„	chir. i ginek.

Landau Leon	Cegielniana 53	chor wewnętrzne
Langbard Paweł	Zawadzka 10	„ skórn. i wener.
Lebensonówna Róża	Południowa 58	„ wewnętrzne
Lewkowicz Szmul	Konstantynow. 12	„ skórn. i wener.
Lasota-Lewinson Stan.	Zgierska 11	„ wewnętrzne
Leyberg Jakób	Krótka 5	„ skórn. i wener.
Libiszowski Edmund	Długa 87	„ wewnętrzne
Littauer Wiktor	Cegielniana 6	„ skórn. i wener.
Litmanowicz Herszlik	Krótka 12	„ chirurgja
Loewy Benjamin	„ 5	„ wewnętrzne
Łaski Wincenty	Południowa 2	„ dziecięce
Ługowski Zygmunt	Emilii 6	„ kob. i akuszer.
Łukasiewicz Franciszek	Sosnowa 1	„ wewnętrzne
Markowicz P.	Konstantynow. 18	„ „
Makow Zygmunt	Południowa 9	„ „
Manitius Stefan		„ „
Margulis Aleksander	Sienkiewicza 18	„ żołądka
Margolis Izrael	Krótka 10	„ wewnętrzne
Marynowski Stanisław	Dzielna 1	„ kobiece
Marks Mieczysław	Krótka 9	„ chirurg. i kob.
Małowist Jakób	Cegielniana 15	„ wewn. i dziec.
Maślanka Maksym	Zawadzka 16a	„ „ „ „
Maślanka Adam	„ „	„ dziecięce
Maybaum Józef	Piotrkowska 175	„ wewn. i nerw.
Mączewski Kazimierz	Płocka 26	„ dziecięce
Michalski Ładysław	Piotrkowska 153	„ „
Michalski Józef	Andrzeja 3	„ oczu
Mierzyński Zdzisław	Krótka 4	„ wewnętrzne
Mikulski Antoni	Piotrkowska 97	„ nerwowe
Mittelstaedt Edward	Sienkiewicza 67	„ „
Mogilnicki Tadeusz	„ 37	„ dziecięce
Osiecki Teofil Feliks	Nawrot 8	„ wewnętrzne
Papierny Neoch	Południowa 23	„ kob. i akusz.
Peilis Izaak	Piotrkowska 29	„ chirurgja
Pinkus Władysław	Al. Kościuszki 13	„ wewnętrzne
Polakowski Włodzimierz	Andrzeja 5	„ kobiece
Poznański Aleskander	Zielona 14	„ uszu i nosa
Praszkier Fiszel Feliks	Cegielniana 39	„ kob. i wewn.
Prechner Zdzisław	Zawadska 19	„ dziecięce
Prybulski Laib Aron	„ 1	„ skórn. i wener.
Rabinowicz Dawid	Zielona 3	„ nosa i uszu

Rabinowiczówna Minna	Szkolna 16	chor.:	wewnętrzne
Rakowski Szymcha	Średnia 4	"	"
Rakowski Herszel	Zachodnia 41	"	"
Reitlerówna Rozalja	Al. Kościuszki 32	"	kobiece
Rosiewicz Józef	Piotrkowska 164	"	wewnętrzne
Rotszpan Gustaw	Dzielna 36a	"	"
Rozenblat Jerzy	Piotrkowska 35	"	uszu, gar. i nos.
Rajter-Kurjański	Al. Kościuszki 32	"	kobiece
Rozenblatowa Ernestyna	Zielona 14	"	okulistyka
Rozenewejg Dawid	Dzielna 9	"	dziec. i wewn.
Różaner Hersz	" "	"	skórn. i wener.
Rueger Henryk	Piotrkowska 165	"	wewnętrzne
Rundo Herman	Zawadzka 15	"	"
Sadkowski Henryk	Piotrkowska 120	"	pateol. i bakt.
Saks Mieczysław	Konstantynow. 7	"	wewnętrzne
Sametówna Sima	Cegielniana 7	"	dziecięce
Skalski Stanisław	Rokicińska 47	"	wewn. i akusz.
Skibiński Ryszard	Piotrkowska 236	"	kobiece
Skusiewicz Feliks	Andrzeja 13	"	weneryczne
Selmanówna-Szuszkiewicz Ruchla	Długa 11	"	wewnętrzne
Silberstrom Izaak	Zielona 11	"	skórn. i wener.
Silberstrom Maurycy	Wschodnia 65	"	bakter. i wewn.
Smoleński Wacław	Andrzeja 5	"	wewnętrzne
Sokołowski Tadeusz	Przejazd 14	"	chirurgja
Sonenberg Emanuel	Zielona 8	"	skórn. i wener.
Sonenberg-Bergson Henryk	Olgińska 10	"	kob. i wewn.
Sołowiejczyk Jakób	Rozwadowska 4	"	wewnętrzne
Stanisławski Władysław	Piotrkowska 97	"	skórn. i wener.
Stawento Tomasz	Piotrkowska 225	"	dziec. i wewn.
Stawowczyk Wiktor	Sienkiewicza 29	"	skórn. i wener.
Steinberg Abram	Benedykta 3	"	ortopedja
Sterling Seweryn	Piotrkowska 111	"	wewnętrzne
Swidwiński Adolf	Wodny Rynek 5	"	"
Szajber Jakób	Sienkiewicza 9	"	chirurgja
Szajerowicz Leon	Krótka 6	"	akuszerja
Szerowicz Izaak	Nowy Rynek 2	"	kob. i dziec.
Szumacher Herman	Benedykta 1	"	wewnętrzne
Szydłowski Henryk	Piotrkowska 292	"	"
Szyldkret	Pasaż Szulca 11	"	"
Tenenbaum Abram	Piotrkowska 17	"	"
Tenenbaumowa Gust.	" "	"	kobiece
Tochterman Adolf	Al. Kościuszki 49	"	wewnętrzne
Tomaszewski Antoni	Andrzeja 3	"	chirurgja

Tomaszewska Matylda	Andrzeja 3	chor.: chirurgja
Tubjasz Stanisław	Zachodnia 36	„ prosektor
Venulet Franciszek	Pańska 115	„ bakterjologja
Watten Ignacy	Al. Kościuszki 53	„ chirurgja
Weisman Rufin	Piotrkowska 18	„ wewnętrzne
Weinberg Izaak	Rozwadwska 11	„ płuc
Wildauer Aleksander	Piotrkowska 31	„ wewnętrzne
Wolfson Mojżesz	Wschodnia 17	„ „
Wołyński Abram	Piotrkowska 121	„ uszu i nosa
Wretowski T.	Rozwadowska 6	„ wewnętrzne
Ziegler Artur	Piotrkowska 101	„ dziecięce

Dentyści i dentystki.

Ab Berta Piotrkowska 85
Abramowicz-Lewy Anna Ewangielicka 5.
Aron Emma Dzielna 3
Aronson Mojżesz Piotrk. 101.

Babad Dawid Piotrkowska 69.
Baruchinówna Fajga Konst. 12.
Bette Sallo Piotrkowska 165.
Bloch-Fiszerowa Chaja Konstantynowska 12.

Boruczin-Gordinowa Szejne Konstantynowska 18.
Botwinik Jakób Główna 62
Bitenski J. Konstantyn. 5.

Cenżar Aron Piotrkowska 82.
Chwat Mowsza Piotrkow. 55.

Ciesielski Moryc Połudn. 8.
Czlenow Fania Średnia 20

Dikman Sora Piotrkowska 37.
Długacz Marja Zawadzka 6.
Dörling Frydrych Piotrk. 292.
Dreisenstock Nachama Piotrkowska 89.
Dreitzer Fanni Piotrkow. 24.

Ehrlich Liba Kilińskiego 45.
Elefant Regina Przejazd 30
Epstein Liba Zielona 6.
Epstein-Reznik M. Dzielna 2a.

Frenkel-Lewinson Rachela Nawrot 38a.
Freund Abram Zgierska 13.
Friedberg Zygmunt Konst. 20.
Frydlender Fanny Szkolna 17.
Fuchs Ejzyk Andrzeja 3.

Gajstówna Perła Dzielna 11.
Gee Rozalja Długa 67.
Gielfand Basia Dzielna 31.
Ginsburg Lew Główna 7.
Gittis Izaak Piotrkowska 81.
Glüksman Chawa Wólczań. 2. / Zawad. 16a.

Günther Leopold Piotrk. 157.
Goldberg Felicja Piotrk. 107.
Goldenberg Chawa Nawrot 38a.
Goldenberg Michał Piotrk. 124.
Goldman-Szulman Sara Cegielniana 22.
Goldin-Baruchina Zofja Konstantynowska 18.
Grinsztein-Garkawic Bajla Nowy Rynek 9.
Gruzownik L. Pasaż Szulca 20.
Grünberg L. N.-Cegielniana 39.
Grützhändler-Lamuburg Fruma Przejazd 8.
Gurwicz Dzielna 22.
Gutentag-Cenżarowa Marja Piotrkowska 82.
Gutzman Gottlieb Sienk. 83.

Haberfeld Jakób Andrzeja 2.
Halpern Rajzla N. Rynek 11.
Halpern Józef Piotrkowska 88.
Hereman Abram Pańska 41.
Herman Józef Zielona 1.
Herman Marja Sienkiew. 60.
Holeman Liza Główna 50.
Hurwicz Boris Wschodnia 55.

Kacenbogen N. Piotrkow. 70.
Kagan Fajga Andrzeja 46.
Kajzer Hinda Zawadzka 27.
Kapotta Lewek Zgierska 24.
Kapottówna H. Cegielniana 43.
Karmazyn Bernhard Piotrk. 15.
Karmazyn Jakób Połudn. 2.
Klaczko Chaja Pańska 77.
Kleszczelski Józef Piotrk. 130.
Klukow Gustaw Piotrkowska 3
Kon Helena Rozwadowska 6.
Kopelowicz Hana Północna 1.
Koprowski Eljazar Piotrk. 35.
Krzepicki Aron Średnia 2.
Kulczycka E. N.-Cegieln. 24.
Kuper-Friedmanowa Liza Piotrkowska 307.
Kuszner Mowsza

Lew Icek Cegielniana 36.
Lewi Anna Ewangelicka 5.

Lewinówna-Sędowska Esfir Piotrkowska 37.
Lewinson-Frenkiel Raszel Nawrot 38b.

Lewita H. Fuchs Piotrkowska 50.

Lewita Szajndla Piotrk. 17.

Libera Marja Sienkiew. 53

Liskier Menczyńska Basza Pasaż Szulca 5.
Litwin Rafał Piotrkowska 108.
Lubraniecka Marjem Zielona 28.
Luboszyc-Gecowo Wschod. 31.
Łabeńska Helena Piotrk. 14.
Łaski Władysław Gór. Ryn. 3/4.

Morawiecki Wacław Sienk. 46.
Majeranc Izydor Połudn. 24.
Markus Berta Południowa 24.
Mendelson Rocha Rzgowska 59.
Metzig Hugo Wólczańska 112.
Morgenstern E. Nawrot 23. / Kilinsk. 47.

Neufeld-Monic Amalja Wól. 41.
Neuman Abram Średnia 13.

Pajęcka Ryfka Południowa 13.
Pipik-Karmazynowa Marja Piotrkowska 54.
Połonowska Marja Długa 31a.
Prussowa Hinda Piotrk. 145.
Prybulska Zirra Zawadzku 1.

Ritt Roman Piotrkowska 126.
Rosen Fajga Kilinskiego 47.
Rosenblat Salomea Lipowa 56.
Roseneweig Chaim Wschod. 29.
Rozenman-Frydberg Ryfka Sienkiewicza 50.
Rubaszkin-Rapoportowa Roz. Ewangelicka 7.
Rzędowska Estera Wólcz. 159.

Salcwasser Michał Krótka 5.
Saurer Roman Piotrkowska 6.

Segalewicz Jenta Zgierska 16.
Seidergart Feliks Zawad. 10.
Senczowski R. Zawadzka 22.
Silberstein Icko Piotrkow. 99.
Sokołowska Małka Długa 23.
Sokołowówna Tauba Sienk. 37.
Stein Ludwik Brzezińska 20.
Stein Moryc Konstantynow. 9.
Szapiro Ruchla Długa 11.
Szatensztein-Lewitowa Małka Cegielniana 15.
Szmojs Marja Cegielniana 23, róg Zachodn.
Szapocznik Izaak Zachodnia 40.
Szlom Marja Srednia 5.
Szolten Olga Sienkiewicza 83
Szperling B. Południowa 9
Sztattler Tema Kilińskiego 40
Szwarc Mendel Pańska 15.

Teplicki-Teplic Abram Piotr. 121
Tomaszewska Jan. Rozwad. 4
Torończyk Leon Cegielniana 46

Uhlenbrock Bernhard Pusta 9
Urbach Marja Średnia 8
Urowicz Moryc Zawadzka 17

Watnicka Sara Dzielna 49
Włodarski Piotr Piotrkow. 113
Wolf Pańska 39
Wołkowiczówna Est. Średnia 3

Zalcman-Żadiewiczowa L. Piotrkowska 164.
Zalcman-Kaufmanowa Berta Benedykta 33.
Zaricka Cipa Milsza 19.
Zejtin Chaskiel Zawadzka 12.
Zigelberg Fajga Piotrkowska 5
Zucker Józef Piotrkowska 31
Zucker Maks. Piotrkowska 192

Żadiewicz Adolf Piotrkowsk. 164
Żadiewicz Halman Piotkow. 164
Żytnicka Perła Konstantyn. 9

Technicy dentystyczni.

Brüll Jakób	Średnia 1
Gelman Icek	Piotrkowska 37
Karabanow Adolf	Olgińska 12
Karabanow M.	Dzielna 21
Krzepicki	Zachodnia 15.
Kuperman Pinkus	Konstantynowska 11.
Lewita Jakób	Cegielniana 12
Lubicz	Kilinskiego 11
Metzig Hugo	Piotrkowska 124
Nadreczny Abram	Andrzeja 7
Neuman	Północna 12
Pilarczyk Jan	Zgierska 24
Placek Stefan	Pusta 9
Sendowski Chaja	Południowa 5
Pryczkowski	Andrzeja 46
Słowiński Kazimierz	Pańska 85/87
Traube Saul	Zawadzka 44
Urowicz M.	Zawadzka 19
Weyland Samuel	Piotrkowska 107

Polecamy uwadze Sz. Czytelnikom

Spis firm Handlowych

w Kalendarzu Kościuszkowskim.

APTEKI.

Bartoszewski M., Piotrk. 95
Charemza A., Srednia 10
Danielecki W., Piotrk. 127
Epsztein M., Piotrkowska 225
Głuchowski B., Dzielna 4
Gorfein S. dzier. T. Karolnin Wschodnia 54
Groszkowski W. Konstant. 17
Hamburger Zgierska 75
Hartman I. Brzezińska 24
Kasperkiewicz M. Zgierska 54
Kraft A. Piotrkowska 164
Kupke A. Brzezińska 54
Łabudziński J. Główna 50
Leinweber M. Nowy Rynek 3
Lipiec M. Piotrkowska 191
Ludwig E. Stary Rynek 9
Markus S. Cegielniana 64
Müller F. Piotrkowska 46
Pietrzykowski M. Aleksandr. 37
Pisarski S. Benedykta 9
Pogonowski I. Homeopatyczna Główna 5
Potasch W. Plac Kościelny 8
Rosenblum M. Cegielniana 12
Rosenzweig S. Andrzeja 26
Sokolewicz W. Przejazd 12
Swiderski P. Zgierska 57
Torn Artur Piotrkowska 191
Winnicki E. Piotrkowska 307
Włodarski W. Aleksandrowska 80
Wójcicki F. Zarzewska 27
Zandelewicz I. Piotrkowska 25

Apteczne składy.

Askanas L. Cegielniana 42
Askanas L. Północna 16
Biełoas A. Cegielniana 2
Cent. skład apteczny Piotr. 107
Chądzyński K. Główna 51
Cohn W. Sienkiewicza 24
Chanachowicz I. Srednia 20
Churgiel S. Konstantynowsk. 75
Czertak B. Wólczańska 78
Dąbrowski A. Zgierska 51
Dziwiński L. Piotrkowska 35
Dietel Arno Piotrkowska 157
Długacz B Długa 6
Doroszew L. Pasaż Szulca 36
Dryl. Z. Srednia 26
Epsztein i Syn Rzgowska 5
Frydman S. Zgierska 30
Frydman J. Nawrot 35
Radzikowski W. Aleksandrowska 56

Glück L. Długa 95
Gemblitzki M. Benedykta 2
Grinbaum J. Radwańska 40
Heiman B. Benedykta 21
Heine G. Przejazd 37
Hermalin H. Piotrkowska 11
Heyman E. Zawadzka 19
Jentys B. Kilińskiego 146
Joskowicz G. Długa 27
Keilich K. Główna 52
Kiwelowicz B. i S-ka Cegieln. 23
Klimaszewski S. Konstant. 54
Kłosowski J. Andrzeja 2
Kohn B. Wschodnia 29
Kołczyk N. Cegielniana 34
Koprowski J. Nowomiejska 15
Lipiński A. „ 1
Lipiński I. i A. Wojciechowski Piotrkowska 50
Lubczyński Sz. Lutomierska 21

Majewskj St. Piotrkowska 124
Ostromogilski M. Andrzeja 51

Perlmutter D. Dzielna 22
Pomeranc N. Piotrkowska 16
Popławski A. Rzgowska 7
Przysucher Cegielniana 69
Rzepkowicz Win. Nawrot 17
Rosenblat A. Zielona 3
Sikorski J. Rokocińska 6
Sliwowski H. Pabjanicka Sz. 34
Słomnicka R. Wschodnia 38
Spiess i Syn Piotrkowska 107
Stein M. Konstantynowska 9
Torn Artur Andrzeja 37
Tom A. Brzezińska 20
Trautwein K. Benedykta 35
Tyman B. Zgierska 20
Witowski W. Południowa 13
Wolfson I. Główna 20
Wollman B. Zawadzka 12
Winawer H. Zgierska 1
Szeler Feliks Górny Rynek

Browary.

Anstadt K. Akc. Tow. Śred. 34
Anstadt L. Radogoszcz
Frumkin i Abrahamson
Häusler Gotlib Radogoszcz
Keilich Bracia Zarzewska 48
Keilich Gustaw Orla 23
„Tomas" Zgierska 61

Blacharskie Zakłady,

Wł. Modrzejewski Słowiańska 4
J. Sokołowski Kilińskiego 75
Sall E. Nawrot 29

Brukarskie Przedsiębiorstwa.

Czekański Zyg. Piotrkowska 93
Kulisz Piotr Kilińskiego 198

Bielizna.

Blumenfeld A. Zachodnia 15
Berlinski B. Piotrkowska 14
Knapp W. Nawrot 7
Kochański Sz. Piotrkowska 13
Leszczyński Ryż Nowy Rynek 7
Neufeld D. Północna 13
Pruss K. i S-ka Pańska 52, bielizna papierowa.

Bawełniane wyroby.

Grohman L. Targowa 60
Geyer Ludwik Piotrkowska 282
Gampe i Albrecht „ 208
Hoffrichter K. „ 204
Krusche i Ender „ 143
I. Kinderman „ 139
F. Kinderman Andrz. 14 (wełn.)
Steigert T. Piotrkowska 90
Scheibler K. Wodny Rynek
Steigert G. Piotrkowska 159
Seiler T. „ 265
Zawiercie Zielona 8
Kohn Markus Piotrkowska 66.
Kindler R. Pabjanice

Budowlane materjały.

Borkowski Ł. J. Kilińskiego 60
Kawecki K. i S-ka Przejazg 21
Mittelstaedt Z. i S-ka „ 42/44

Betonowe i asfaltowe przeds.:

Fainkind S. Zagajnikowa 3
Kulisz Piotr Kilińskiego 191
Kunce Stefan Staro-Zarz. 169

Maciński Jan Senatorska 18
Scholtz Rudolf Wodna 33
Tahn A. i S-ka Sienkiewicza 58
Teschich A. O. i S-ka Kilin. 62
Wojciechowski W. „ 156

Cukiernie.

Hobeck A. Zawadzka 8
„Bristol" Zawadzka 11
Apt K. Główna 40
Buszko E. róg Głównej 28
Barcz W. Piotrkowska 28
Gaspari A. Dzielna 8
Gromski H. Piotrkowska 117
Doberstein Przejazd 18
Gostomski B. Piotrkowska 76
Hutnik I. Zgierska 24
Hobeck A. Zawadzka 8.
Grankus A. Andrzeja 32
Grand-Cafe Piotkowska 72
Jarmicki W. Srednia 12
Komar B. Piotrk. 63—Dzieln. 12
Krzyżanowski L. Piotrk. 79 — Główna 1
Leiman A. Nawrot 43
Matybowski A. Piotrkowska 225
Piątkowski J. Nowy Rynek 4
Szaniawski Tad. Piotrkow. 126
Stern K. Piotrkowska 118
Steinhorn N. D. Kilińskiego 47
Ulrych F. Piotrkowska 142—307
Ulrychs M. Piotrkowska 45—97
Zarnowski M. Milsza 28
Ziemiańska, Bolesław Wesołowski róg Piotr. i Zawadzk.

Cukierków Fabryki.

„Arkadja" Ogrodowa 13
Hendzelewski Jan Główna 24
Karczewski S. i P. Ziółkowski Piotrkowska 197
Turik M. Główna 56
Wróblewski H. Wolborska 33

Chemiczne przetwory i chemikalja.

T. Grabjanski i Myśliborski D. Piotrkowska 62
Angerstein St. Pańska 125
Hadrian E. Sienkiewicza 100
Pab. Tow. Ak. przem. chemicz. Andrzeja 8
Gepner M. Ogrodowa 8
Goldstadt A. Al. Kościuszki 40

Cementowe przed.:

Kulisz P. Kilińskiego 198
Maciński J. Senatorska 18
Potz Cz. Radwańska 26
Wojciechowski W. Kilińsk. 156.

Drzewo opałowe.

Borkowski Ł. J. Kilińskiego 60
Ciesielski i Zmigrod Kilinsk. 63

Mater. opałowe i artykuły techniczne

Kawecki K. i S-ka Przejazd 21
Mittelstaedt Z. i S-ka Przejazd 42/44
Teschich A. O. i S-ka Kilin. 62
Pstrągowscy Br. Kolejna 2

Dentystyczne przybory:

Hamburger i Kokotek Piotrk. 89
Ogólnik Sam. Piotrkowska 23
„Progress" N. Lewin Piotrk. 39

Dekarskie i papowe przedsięb.

Jan Maciński Senatorska 18
R. Schole Wodna 33
Józef Kerner Radwańska 44
Teschich A. O. i S-ka Kilin. 62
Potz Cz. Radwańska 26

Ekspedycyjne domy.

Berman Bracia Kilińskiego 112
J. Berman Nowomiejska 7
S. Birż i S-ka Piotrkowska 52
M. Działowski i Syn Nowom. 6
„Export" Piotrkowska 25
W. Gleichgewicht Piotrk. 36
Sz. Goldkorn „ 43
Juljasz Gierth Ewangielicka 2
Aliance Piotrkowska 80
Finkenstein Heyman i S-ka Krótka 5
„Hansa" Pasaż Majera 3
Kalecki M. M. Kilińskiego 85
Lewin. Bicher i S-ka Piotrk. 56
S. Selin i Rudomin Piotrk. 62
Józef Lwow Długa 81
„Union" Piotrkowska 91
Machtynger i B. Berkowicz Nowomiejska 28
J. Morgenstern Piotrkowska 50
J. Mientkiewicz Piotrkowska 28
Niemiecko - Rossyjskie Tow Transp. Przedst. Zygmunt Teeman, Piotrkowska 39
Leon Rappaport i S-ka Połud. 44
H. Reicher i S-ka Dzielna 26
Szczeciński E. i S-ka Piotrk. 89
Schajewicz i Hertz Nowom. 5
Br. H. i N. Sytner Nowomiejsk. 21
„Transport" Piotrkowska 58
Bracia Wronceberg i Osias Balicer Piotrkowska 81
Jakób Wald Piotrkowska 33
A. Szumacher „ 51
Welgryn Br. i S-ka Piotrk. 79

Elektrotechn. biura i składy.

Bracia Aftergut Piotrk. 111
Inż. M. Abramson Dzielna 10
Berndt i S-ka Targowa 17
Rutkowski H. Zielona 1
Jaroszyńscy Bracia Przejazd 54
Br. Borkowscy Piotrkowska 125 (składy)
Brauer i Kaczmarski Piotrk. 284
Bolkowski E. Dzielna 34
„Dynamo" Piotrkowska 85
„Elektron" Inż. Jul. i M. Hamer Piotrkowska 117

Goldblum A. Piotrk. 55 (skład)
Kołaczkowski F. Piotrkow. 153 (skład)
Knapik, Szenberger i S-ka Przejazd 6
Kruk Wład. Przejazd 14

Hadrian F. Piotrkowska 144
Kummer E. Pusta 7
Pow. Tow. Elektr. Piotrk. 165
„Światło i Siła" Piotrk. 50
A. Mejster i S-ka Piotrk. 158 (skład)
Simens Piotrkow. 96 (skład)
Inż. Stamm Sienkiewicza 62
Teichman i Mauch Piotrk. 240
Schulc P. i S-ka Andrzeja 11

Emaljowane naczynia.

Her. Grünspan Średnia 16
Szym. Rychter Północna 4
„Wulkan" Piotrkowska 39
J. Izbicki Północna 16

Fartuchy

Horak Adolf Piotrk. 149 filja w Warszawie Elektoralna 30
Schiller F. Długa 67
Zachert A. Senatorska 3
Kubik A. Piotrkowska 275

Farbiarnie i apretury.

Bracia Lipszyc St. Wólcz. róg Wólczanskiej
Chr. Krause Wólczańska 12
D. Góralski Srednia 38
Józef Fuks S-ka Zakątna 54
J. R. Meissner Kilińskiego 243
Max Schreter Lipowa 4

Walfisz i Brüsch Zakątna 56
Walczak K. Wólczańska 251
Liske i Keilich Sienkiew. 165
Sztajnberg, Śpiewak i S-ka Benedykta 102

Fotograficzne przybory:

Brauner H. L. Piotrkowska 98
Friedman i Morgenstern Piotrk. 47
M. Jakubowski Piotrkowska 82
Pippel Alfred, Nawrot 2
Roszak K. Dzielna 1
Spiewak S. Piotrkowska 116

Farby malarskie, lakiery i pędzle:

Kosel i S-ka, Przejazd 8
Rosenthal Dzielna 14

Fotograficzne zakłady:

Blitz Konstantynowska 14
A. B. C. Kilińskiego 156
„ Przejazd 1
Henri Nowy Rynek 2
London Średnia 5
Petri H. Piotrkowska 46
Piotrowski Nowy Rynek 6
Sandmer Konstantynowska 5
R. Żychowicz Dzielna 13
J. Schönfeld Piotrkowska 84

Farby anilinowe:

Łabędź Południowa 24
P. Chrzanowicz Nowy Rynek 8
Paul Kessler i S-ka Piotrk. 58
Doroszew Pasaż Szulca 36

Futra:

Bromberg Ab. Piotrkowska 31

Fabryki gilz:

A. Lewin Zachodnia 66
Ch. Tenenbaum Cegielniana 55
Falatycki A. Piotrkowska 31

J. Weinberg Zawadzka 12
Lenga i Tenenbaum Wólcz. 43
S. Altman Dzielna 27

Garderoba męska:

Anczakowski I' Piotrkowska 73
Bernard Kazmierski Dzielna 22
Hesse T. Andrzeja 1
Jan Just Al. Kościuszki 41
Majewski Konstantynowska 22
Blien Christjan Średnia 12
Blin G. Piotrkowska 148

Młotkiewicz Sz. Sienkiewicza 56
St. Nowak Piotrkowska 162
J. Wojciechowski Główna 12
Polańczyk J. Piotrkowska 71
Wutke A. Piotrkowska 157

Gumowe wyroby:

Baumgarten I. Piotrkowska 91

Mirtenbaum J. Piotrkowska 95
Mirtenbaum M. B. „ 58

Garbarnie:

Teodor Karsch Zgierska 104
Ed. Mayer Drewnowska 84

Galanterja;

Biskupska St. Dzielna 1
Bronisław Dzielna 2
Endweiss i S-ka Piotrk. 65
Janiszewska Wł. Przejazd 16
Kołodziejski M. Andrzeja 3
Jarocińska K .Piotrkowska 121
Lissner S. „ 94
Littauer I. „ 40
Stachlewski Ed. Średnia 20
P. i M. Schwalbe Piotrk. 85
Schier J. Piotrkowska 130
Spodenkiewicz J. Nawrot 56
Spodenkiewicz A. Konstant. 26
Rychman H. Konstantyn. 30
R. Ritter Milsza
Zygmunt Piotrkowska 67

Hotele;

Grand-Hotel Piotrkowska 74
„Savoy“ Krótka 4
„Polonia Palace“ Dzielna 36
„Bristol“ Zawadzka 11
„Pasage“ „ 7

Jubilerzy-grawerzy:

A. Kantor Piotrkowska 74
D. Peszes Piotrkowska 69
A. Lewkowicz i S-ka Piotrk. 89
Aleks Wange Piotrkowska 82
Szczepański Piotrkowska 93
Tambeli A. Andrzeja 6
Jan Chmiel Nawrot 4

Jedwabne wyroby:

Dobrzyński Bernard Piotrk. 10
Rosenberg Bruno „ 103
Förster M. „ 43
Gordon M. „ 61
Papierno „ 47
Zielichowski L. B. „ 19

Komisowo-Handlowe biura:

Koźmiński i Nieniewski Piotr. 83
St. Stankiewicz. Piotrk. 111

Komisowe sklepy:

„Dak“ Piotrkowska 147
L. Drutowski Piotrkowska 90
Grzymski Iguacy Sienkiew. 10
Szulc i Kartaj Główna 67
W. Łunkiewicz Sienkiewicza 67

Kuśnierskie zakłady::

Tyger Piotrkowska 29
Tyger M. Piotrkowska 38
S. Grosman „ 24

Kantory wymiany:

Leon Krzywicki Piotrkow. 37
J. Kowalewski Piotrkowska 46
Lewicki Piotrkowska 100
Jan Haneman Piotrkowska 12
Leon Librach „ 50
Hirszberg J. „ 24
Izba Handlowo-Bankowo-Przemysł. Pol. kupców i przem. Piotrkowska 80
Littauer M. Piotrkowska 65
Weinberg Samuel „ 58
Kantor Wymiany Nowom. 15

Kolonialne towary i wina:

Bulwa W. Główna 46
Bogdański E. Dzielna 30
Gaganaszwili M. Konstant. 12
Glugla F. Południowa 28
Ignatowicz Bracia Piotrk. 96
Jaworski St. „ 54
Lewandowski M. Długa 12
Druse A. Piotrkowska 83
Styczyńska J. „ 121
Okojew M. E. Dzielnna 11
Siła „ 36
Szykier A. Nowomiejska 12
Stadnicki J. Andrzeja 4
Trautwein H. Piotkowska 73
Tschepke A. Nowy Rynek 9
Wagner Teodor Piotrkow. 101
Wiśniewski P. Benedykta 20
Wolski J. Piotrkowska 3
Wolski K. Konstantynowska 8
Kaczorowski B. Srednia 20
T. Słodyński Sienkiewicza 27

Kamieniarskie przed.:

Pfitzner H. Cmentarna 11
Czapliński W. „ 10
Urbanowski A. „ 22
Konapka W. Nowo-Cegieln. 27

Kapelusze:

Karol Göppert Podleśna 2
Pohanel J. Andrzeja 4
Sehlee Herman Targowa 20

Kaładulska J. Sienkiew. 40
pracownia kapeluszy

Kanalizacja, wodociągi, ogrzewania centralne:

Domański S. Piotrk. 17
Teppe J. H. Milsza 40
Wagner F. i S-ka Wólczańska 103

Kawa:

Glugla Fr. Południowa 28
Pluton Piotrk. 16, 130 Główna 53
Wagner Teodor Piotrk. 101
Trautwein A. „ 73

Kafle:

Schule Rudolf Wodna 33

Kąpielowe zakłady:

Centralne kąpiele Zachodnia 38
Wolf K. Sienkiewicza 95

Józef Leszczyński Piotrk. 16

„Royal" Nańska 53

Kawiarnie.

„Polonia Piotrkowska 108
„Savoy" Krutka 6
„Tivoli" Piotrkowska 60

KSIĘGARNIE:

Fiszer L. Piotrkowska 47
Słomnicki A. Piotrkowska 24
Przegląd Katolick Andrzeja 3
Gebethner i Wolff Piotrk. 85

Lombardy:

Akc. Tow. Warszaw. Zachod. 31
„ „ Filja Pasaż Majera 11

Lampy:

Bankier Adolf Piotrkowska 82
Henig Wł. Piotrkowska 29
Borkowscy Bracia Piotrk. 125
„Siemens" Piotrkowska 96

Malarskie zakłady:

Budny W. Długa 101
Gostyński i Opoczyński Ziel. 19
Gleis Orła 7
Janowski J. Sienk. 91 (szyldy)
Müller F. Konstantynowska 114
Br. Tarkowscy Sienkiewicza 31
Sleszycki J. Pańska 111 (szyldy)
Pastuszak Wł. Kilińskiego 115

Maszyny do szycia:

Kompanja Singer Piotrk. 86
Perła i Pomorski „ 69

Metalowe tkaniny.

Józef Hesse Andrzeja 40

Meble.

Besser M. Dzielna 14
Nasielski Piotrkowska 9
Kalinski i Ciesielski Piotrk. 69
Szwankowski F. J. Nawrot 82

Meble żelazne.

Gessler L. Piotrkowska 137
Cielecki W. „ 68
I. B. Wołkowyski Dzielna 11

Muzyczne instrumenty.

Lessig Alfred Nawrot 22
G. A. Teschner Główna 8.
Friedberg i Koc Piotrkowska 90
Kojschwitz K. Pasaż Majera 4

Maszyny do pisania.

Goldberg A. Andrzeja 1

Kuźnik Wł. Przejazd 6
A. Chasins Wólczańska 37
Telatycki E. i S-ka Piotrk. 69

Mechaniczne zakłady.

Turski i Cwiklinski Grabowa 32
K. Drzewiński i S-ka Kilin. 97
J. Burchart Brzozowa 13

Twardowicz i Orner Konst. 36
maszyny piekarskie i cukiernicze

Mleczarnie.

Kalinówek Dzielna 3

Rogów Piotrkowska 59
„Helenówka" Piotrkowska 164
Ml. Ziem. Łęczyc. Andrzeja 7
S. Jeżewicz Krótka 6a
Warsz. Ziemiańska Al. Kośc.
„Ziemiańska" Dzielna 30
Wężyk Piotrkowska róg Cegiel

Mydło:

„Wygoda" Cegielniana 68
Kantor Długa 39
Praczka Południowa 25

Niciarnie:

H. Rosner Pusta 6

Odlewnie

„Wulkan" Wólczańska 168
J. John Piotrkowska 219
Znamirowski I. Wysoka 38

Ocet;

Gustaw Keilich Orła 25
Otto „ Główna 10
Karol „ „ 52

Odlewnie żelaza i fabryki maszyn

Br. Hoffman róg Kil. i Fabryczn.
Tow. Akc. J. John Piotrk. 219
„Ferum" Kilińskiego 115
Znamirowski J. Wysoka 38
Drzewiński i S-ka Kilińsk. 97

Obrazy.

S. Herschsohn Piotrkowska 115
H. „ „ 103
A. J. Kolski „ 54
M. Likerman „ 81
„Sztuka" „ 99
L. Spokojny „ 107-16
J. Cwillich Dzielna 11

Ortopedyści.

Kowalski I. Konstantynowska 27

Optycy.

Poncz M. Piotrkowska 65
Postleb Fr. „ 71
Ritter R. „ 85
Urbach Szym. „ 31
Rossak K. Dzielna 1

OBUWIE.

Gabrych A. Główna 47
Janiec J. Andrzeja 24
Pozorski i Jabłoński Nawrot 8
Cichy Wł. Główna 1
A. Jachman Kilińskiego 80
Józef Nagier Piotrkowska 109
Stefan Podgórski Piotrkow. 200
Fulde L. Konstantynowska 12
Górski W. Sienkiewicza 31
Jakubiec J. Konstantynowska 26
Kowalczyk J, Cegielniana 25
A. Lewandowski i W. Sobolewski Cegielniana 24
Nowakowski J. Piotrkowska 9
W. Jędrzejewski Andrzeja 19
Obręski T. Piotrkowska 115

Ogrodnicze zakłady i kwiaciarnie:

Bahr H. Główna 22
Stoiński J. Brus-Zdrowie
Michlewska i Stillerówna Piotr. 4
Lenica B. Główna 2
Jasiński L. Andrzeja 10
Kuczyński F. Konstant. 19
Kołaczkowski I. Piotrk. 85
Skorasiński J. Konstant. 37
J. G. von de Weg Piotrk. 96
St. Karwacki Brzezińska 104
Stow. Ogrodnicze Dzielna 25
P. Seidel Piotrkowska 153

Platery i srebrne wyroby:

Norblin, Bracia Buch i Werner Piotrkowska 11
Fraget Józef Piotrkowska 99

Pończochy:

J. A. Kohan Pańska 13
M. Jabłoń Rozwadowska 23

Powroźnicze zakłady:

Przybory podróżne:

Grabowiecki R. Piotrkowska 59 i Dzielna 2

Przewozowe kantory.

Lentz M. Przejazd 2
Szczeciński F. i S-ka Piotrk. 89

Szafranowski R. Piotrk. 69
Glücksman B-cia Sienkiew. 29
Janowski A. Benedykta 7
Bracia Bergman Kilińskiego 112

POWOZY:

Kalkbrener P. Benedykta 26
Sommer H. „ 16
Paruszewski W. Cmentarna 8
Stolarski i S-ka Radwańska 12

Pralnie chemiczne i farbiarnie.

M. Sobociński Średnia
E. Felsz Południowa 30
W. Durczyński Brzezińska 5
Średnia 20
E. Muszynski Dzielna 22
L. Friedrich Konstantynowska 40
Podleśna 16 Przejazd 2
J. Staniszeski Północna 14

Piśmienne materjały:

Akawie A. I. Piotrkowska 56
Bazar szkolny Konstant. 20
Berowicz M. Cegielniana 38
Brauner Piotrkowska 98
Nasielski B. A. Cegielniana 5
Luxenburg D. Średnia 11
Popowski N. D. Nowomiejsk. 15
Ostrowski A. I. Piotrkowska 55
Szopska K. Dzielna 2
Strzelecka M. Zielona 15
Tyber A. I. Piotrkowska 49
Plichowska H. „ 50
Margulies J. L. Południowa 4
Petersilge J. Piotrkowska 123
A. U. Luksenberg Piotrkow. 31
J. Woźnica Piotrkowska 126
Lichtenstein B. Nowomiejska 5
Smolke i Petersilge Piotrk. 93
J. Szymsio Długa 17

Restauracje.

St. Galusiński Piotrkowska 108
„Gastronomja" Piotrkow. 43/45

Rakowski A. Piotrkowska 3
„Polonia" róg Przejazd i Kilin.
Wiśniewski B. Pasaż-Majera

Rolnicze maszyny.

Handl. Tow. Roln. Kilińsk. 50
Abramowicz A. Główna 65

Szkło porcelana i kryształ

Bogusławski K. Piotrk. 100

Kupczyk Aleja Kościuszki 11
L. Lewin Piotrkowska 83
Sanne Olga „ 101
Sanne Thea „ 175
M. Neiberg i S-ka Północna 4

Składy skór:

Salomon Bialer Wólczańska 69
Bergman Piotrkowska 44
Herbst Sienkiewicza 4

Śrób i nitów fabryki:

Jarisch i Petrul Wodna 26

Stalowe wyroby:

Bieńkowski Piotrkowska 55
E. Boesig „ 132

Studniarskie przedsięb.:

Barczak i Kusak Nawrot 37
Szczeciński St. Rokicińska 7

Techniczne artykuły i żelaza skł.;

Arnekker i S-ka Piotrkow. 91
Bronowski Ab. Nowy Rynek 7
Bande E. Piotrkowska 50

Feldbrill D. Piotrkowska 167
Somya Karol „ 192
Mogk Karol Nawrot 4
Leszczyński i Kozłowski Piotrkowska 21
Krell H, Konstantynowska 44
Weinberger Michał Piotrk. 145
Warszawski Henoch Piotrk. 107

Techniczne biura:

Łuba i S-ka Kilińskiego 78
S. Domański i S-ka Piotrk. 17
Artur Credo Krótka 9
Turski i Cwikliński Grabowa 32
Jan Szopiński Cegielniana 85

Trykotaże:

St. Berger Piotrkowska 59
M. Schönborn Nawrot 23
I. Frenkiel Dzielna 3
E. Süssman Piotrkowska 95

Tapicerzy:

Drozdowski F. i S-ka Nawrot 23

Tapety:

Butschkat A. Piotrkowska 113
Gostyński i Opoczyński Ziel. 19
Działoszyński A. Piotrkowska 56

Wagi:

Danecki T. Piotrkowska 178
GEHA Krótka 5
Akuratność Konstant. 36
Jakubka E. Piotrkowska 156
Rogalski i Syn Srednia 24
Sławiński A Dzielna 48

Ubezpieczeń tow.:

Salamandra Benedykta 2
Snop Sienkiewicza 31
Przezornosć Przejazd 6
Polonia i Wita Benedykta 1
Warszawskie Piotrkowska 96
Wisła Piotrkowska 167

Zegarmistrzowskie zakłady:

Jan Placek Brzezińska 10
F. Dębowski Piotrkowska 186
Bartuszek E. Piotrkowska 145
A. Kletzel Piotrkowska 118
Jan Chmiel Nawrot 4
Wojczak Główna 51

DODATKOWE UZUPEŁNIENIA:

BANKI:

Bank Handlowy Aleja Kościuszki 15
Hank Handlowy w Warszawie Dzielna 17
Bank Spółek niemieckich w Polsce
Aleja Kościuszki 45/47
Goldfeder Piotrkowska 50
Ryski Bank „ 57
Warrant „ 56
W. Landau „ 29
Bank Zachodni „ 52
Bank Kupiecki „ 74
Tow. Wz. Kr. Przemysł. Łódzkich Ewangielicka 11/15
Łódzkie Tow. Wz. Kredytu, Piotrkowska 43/45
Tow. Wz. Kredytu Łódzk. Kupców i Przemysł. Piotr. 17
Polska Kasa Krajowa Piotrkowska 57
Izba Handl. Bankowo-Pżemysł. Polskich Kupców i Przemysł. Chrześcjan m. Łodzi Piotrkowska 80

Biura budowlane:

Arndt Aleksander Senatorska 23
Fr. Stark Południowa 40
Rode Robert Zakątna 78

Łokciowe towary;

Berkowicz B. Nowomiejska 1
Ch. N. Łaznowski Cegielniana 39
Pfeifer R. Nawrot 13
Współdzielcze Tow. Andrzeja 3

Tłocznia J. Szymsio Łódź, Długa № 17.

KIM JEST KOŚCIUSZKO.

Obok prastarego Wawelu, nieopodal Krakowa wznosi się wzgórze wysokie, usypane w roku 1818 rękoma wszystkich warstw ludu polskiego ku czci bohatera, co na obu półkulach ziemi walczył o wolność, którą gorąco umiłował i szeroko pojmował, jako przyrodzone prawo każdej jednostki ludzkiej, wchodzącej w skład narodu.

Na szczycie tego imponującego rozmiarami wzgórza widnieje prosty głaz kamienny z lakonicznym napisem: „Tadeuszowi Kościuszce wdzięczny naród“. I nic niema więcej, niema tam ani tytułów człowieka, ani jego godności i stanowisk, jakie w życiu zajmował. Istotnie, nie potrzeba nic więcej, bo imię Kościuszki tak głęboko wyryte jest w sercu każdego polaka, pamięć jego czynów tak silnie utkwiła w umysłach synów tej ziemi, że nie znajdzie w niej pacholęcia, któreby nie wiedziało „kim był Kościuszko“, co zdziałał dla narodu polskiego, że imię jego po wieczne czasy otaczane być winno szacunkiem, pamięć czczona, bo stanowi chlubę naszego narodu. Niewiele bowiem znajdzie się w długim pasmie dziejów postaci, któreby porównać można było z naszym bohaterem w chłopskiej sukmanie. — Gorąca miłość Ojczyzny, oparta na szczerym, głęboko odczuwanym patryjotyzmie, szlachetne męstwo, zdolne do najwyższych poświęceń, płomienna odwaga, ale bez brawury, nie cofająca się przed niczem, gdy idzie o sprawę wolności, pojętej w całem znaczeniu tego słowa i opartej na zasadzie, że tam się kończy wolność każdego, gdzie zaczyna się cudza niewola; prawość charakteru nieskalanego najmniejszą skazą, dobroć i miłość bliźniego, posunięta do zaparcia własnego „ja“, gdy idzie o pomoc drugiemu, prawdziwie nieszczęśliwemu, wysoki poziom pojmowania godności osobistej i godności narodowej. Oto zasadnicze rysy, opromieniające postać naszego bohatera narodowego, którego zwłoki w roku 1818 przywiezione ze Szwajcarji, gdzie szlachetnego żywota dokonał, spoczęły w podziemiach Katedry na Wawelu w grobach królewskich, tuż obok sarkofagów długiego pocztu królów polskich. — I słusznie należy mu się to miejsce wiecznego spoczynku, bo jego czyny i nieskalany żywot oblekły postać Kościuszki dostojeństwem majestatu, godnego purpury monarchy, a nieraz w wielu wypadkach przewyższającego jej świetność szlachetnością czynów i prześnionych snów. —

On pierwszy w Polsce zrozumiał, jaką potęgą jest lud wieśniaczy i gorąco upominał się o jego równouprawnienie z innymi stanami dawnej Rzeczypospolitej Polski, on pierwszy powołał ten lud wieśniaczy do boju w obronie upadającej Ojczyzny i na jego czele odniósł świetne nad wrogiem zwycięstwo pod Racławicami w dniu 4-ym kwietnia 1794 roku. Jego

pamięć głęboko czci cała Polska, a szanują ją i inne narody, nawet wrogie idei niepodległości Polski. Wizerunek Kościuszki po wsze czasy był symbolem wszystkich późniejszych naszych walk o odnowienie niepodległej naszej Ojczyzny. Noszono go jak relikwie na piersiach i klamrach pasów w latach bezpośrednio poprzedzających powstanie styczniowe, a w roku 1863 wiódł on wojowników naszych do nowych bojów za wolność Ojczyzny. Jest to jedna z tych promiennych postaci, do których zastosować można następujący wiersz:

„Kiedy otworzę historyczne księgi,
Kiedy się wczytam w ojców moich dzieje,
W owe dni jasne chwały i potęgi,
Pierś żywiej dysze, krew ogniem goreje.
Z pomroku dziejów poważne postacie
Jedna za drugą długim korowodem
Stają przed oczy w promienistej szacie,
By dać świadectwo za dzielnym narodem,
Co mógł był rzucić pod zwycięskie stopy
Jeden po drugim ludy Europy.
Gdyby zbyt wiele nie czynił swawoli
I nieco wcześniej ulżył chłopskiej doli...“

Bo Kościuszko na długo przed Wyspiańskim dojrzał, że chłop polski ma coś z Piasta i uznał jego potęgę, moc niezwalczoną Polski Ludowej.

RÓD KOŚCIUSZKÓW.

Dziwną losów koleją naród polski obchodzi stuletnią pamiątkę śmierci Tadeusza Kościuszki w chwili, gdy jak przed stu laty wali się w gruzy stary porządek rzeczy pod naporem nieznanej dotychczas ludzkości katastrofy dziejowej, a w jej szalonym wirze wypadków powstaje do nowego życia, po stuletniej przeszło niewoli, odnowiona Polska, Polska Ludowa, oparta na szerokich zasadach demokratycznych, na prawach ludu wieśniaczego i roboczego, do swobodnego życia w ramach jednakich praw, jednakich obowiązków dla wszystkich, których On był zawsze gorliwym rzecznikiem i walecznym bojownikiem. Kościuszko sprawie niepodległości Polski cały swój żywot poświęcił, w odrodzenie jej głęboko wierzył i wiarę tę w sercach naszych umocnił tak głęboko, że pomimo tylu ciosów i rozczarowań przetrwała aż po dzień dzisiejszy. To też czcząc pamięć jednego z najdzielniejszych mężów naszego narodu i szermierza wolności, życie jego i pamięć jego czynów z głęboką wdzięcznością i czcią rozważać powinniśmy.

Ród Kościuszków wywodzi się z Rusi Litewskiej, gdzie jeden z jego dziadów cenne oddawał usługi Jagiellonom, za co od Zygmunta Starego szlachectwem i wioską Siechnowice, położoną w województwie Brzesko-Litewskim, obdarzony został. Z początkiem 16-go wieku Konstanty, z ruska Kost'-Kostiuszko zwany, wziął za żonę Hannę, księżniczkę Holsztyńską, rodowitą litwinkę, która wyznając wiarę rzymsko-katolicką, pierwiastek kultury zachodniej do rodziny wniosła. Około roku 1600 ród panów na Siechnowicach został ostatecznie polskim rodem szlacheckim. W ten sposób we krwi przyszłego zwycięscy skojarzyły się trzy pierwiastki, na których potęga

Jagiellonów spoczywała: polski, litewski i ruski. Pozostał Kościuszko wierny tej tradycji rodowej przez cały swój żywot, nigdy nie przykładając ręki do targów, gdy o granice Polski chodziło. Znaną jest jego odpowiedź, dana Napoleonowi I, który go dla swoich planów chciał zjednać: „Na obu półkulach za wolność walczyłem, nigdy nie oddam swej szabli na usługi despotyzmowi".

Kościuszko przeczuł Napoleona i jego samolubne plány. Panowie Siechnowiccy różnych doświadczali losów w miarę, jak wichry wypadków dziejowych nawę państwa Polskiego to w tę, to w ową stronę chwiały. Zubożali wreszcie w wieku XVII wraz z krajem, który skutkiem wypadków dziejowych również zubożał. Kiedy jednak wróg coraz śmielej gospodarzył w kraju, naród się upamiętał i żądał reform. Na te czasy właśnie przypada żywot Ludwika Kościuszki, ojca naszego bohatera. Wskutek przesileń finansowych, panujących w Europie i Polsce w latach od 1620 do 1670 trzeba było rodowy majątek odstąpić bogatszym krewnym i Siechnowice po pół trzecia wieku pozostawania w rodzie Kościuszków, przeszły w inne ręce. Ludwik Kościuszko zmuszony szukać innych źródeł dochodów, miał ochotę wstąpić do wojska, ale rdzewiały wówczas szable w Polsce, ku wielkiej szkodzie narodu. Obrotny i roztropny Ludwik osiadł tymczasem na wygodnej dzierżawie w Mereczowszczyźnie, został miecznikiem Brzesko-Litewskim i ożenił się z Teklą Retmańską.

W Mereczowszczyźnie w powiecie Słonimskim dnia 12 lutego 1746 roku urodził się nasz bohater narodowy i otrzymał przy chrzcie świętym imiona: Andrzej, Tadeusz, Bonawentura, używał jednak przez całe życie tylko drugiego imienia. W trzynaście lat potem rodzina Kościuszków znalazła się znów w Siechnowicach, jeno ojca Tadeusza, który majątek rodowy wykupił—już wówczas nie stało. Padł zamordowany przez chłopów w roku 1768.

Po jego śmierci matka Tadeusza wzięła sprawy domowe w krzepkie dłonie i chowała go w tradycji męża niczem nie splamionej, w uczciwości i skromności. Zasłynęły wówczas szkoły, utrzymywane przez OO. Pijarów w Lubiczowie na Polesiu. Do szkół tych oddano młodego Tadeusza wraz z jego bratem. Tymczasem w Warszawie poczęto myśleć o reformach, które popierać zaczęły rody Czartoryskich i Potockich. Troszczono się przytem o pomnożenie wojska, o zaopatrzenie go w uzdolnionych zawodowo oficerów. Kosztem króla Stanisława-Augusta ufundowano szkołę wojskową w Warszawie, do której wstąpił po wielkich staraniach młody Tadeusz Kościuszko, czując silne powołanie do stanu rycerskiego, znać odziedziczone po ojcu. W szkole tej, urządzonej na wzór szkół wojskowych francuskich, bohater nasz kształcił się pod okiem Czartoryskiego, generała ziem podolskich i odznaczył się wybitnemi zdolnościami. Po trzech z górą latach gorliwych studjów, wyjechał za granicę, by dalej kształcić się w zawodzie wojskowym.

KOŚCIUSZKO ZA GRANICĄ.

Kiedy Tadeusz Kościuszko przebywał w Niemczech, we Włoszech i Francji, aby dalej kształcić się w wojskowym zawodzie, w kraju tymczasem zaszły wypadki doniosłej wagi. W latach od roku 1764 — 1768 wzmocniły

się stronnictwa przeciw królowi Stanisławowi-Augustowi i wogóle polityce dworskiej. Uchwały konfederacji radomskiej i sejm warszawski z roku 1768, a zwłaszcza nadanie praw dyssydentom t. j. uczestnikom obcych wyznań spotęgowało niezadowolenie. W roku 1768 dnia 29 lutego zawiązała się w Barze w województwie podolskiem konfederacja, której referendarzem został obwołany Józef Pułaski, starosta warecki. Miała ona dwa stronnictwa arystokratyczne z Adamem Krasińskim, biskupem kamienieckim na czele i demokratyczne, które nie miało wyraźnie określonych przywódzców, przeciwne było reformom i pragnęło utrzymania dawnego ustroju rzeczypospolitej szlacheckiej, z dożywotnim ukoronowanym prezydentem na czele. Przeciwne stronnictwo arystokratyczne pod przewodnictwem biskupa Krasińskiego i familji Czartoryskich usiłowało nawiązać stosunki dyplomatyczne z państwami zagranicznemi, uzyskawszy poparcie i o ileby zgodziły się na to detronizować Stanisława-Augusta, a na tron polski powołać elektora Saskiego. Stronnictwo to po skończonej wojnie z Rosją zamierzało zaprowadzić niezbędne reformy polegające na utrzymaniu silnego rządu, rozszerzeniu praw mieszczaństwa i wzięciu pod opiekę prawa ludu włościańskiego. Powstrzymało ono szlachtę od działań, lecz wkroczenie wojsk rosyjskich wywołało wojnę. Król wysłał gen. Mokronowskiego, by wraz z wojskami rosyjskimi tłumił rozruchy. Konfederacja barska po kilku szczęśliwych bitwach, osaczona w Barze wyparta została na Wołoszczyznę. Po jej upadku jeden z wybitnych wodzów konfederacji-Kazimierz Pułaski-wyjechał do Ameryki, gdzie razem z Tadeuszem Kościuszko walczył po stronie Stanów Zjednoczonych, wybijających się na wolność z pod panowania Anglji i zginął w bitwie pod Sawanrot. Nastąpił pierwszy rozbiór Polski w roku 1772. Był on jakby uderzeniem maczugi w mózg narodu. Rozbudził go z długiej śpiączki, otrzeźwił i skłonił do zastanowienia się nad losem kraju, chylącego się do upadku. Zebrał się w roku 1788 sejm w Warszawie, zwany wielkim,—bo obradował aż cztery lata nad wprowadzeniem reform niezbędnych nad uzdrowieniem państwa, którego budowa w gruzy sypać się poczęła. Rezultatem tych obrad było uchwalenie przebudowy rządów w Polsce, zawarte w uchwałach sejmowych, które pod mianem konstytucji ogłoszono i zaprzysiężono w dniu 3-go Maja 1791 r. Był to wiekopomny akt, chlubę przynoszący Polsce, lecz losy nie dozwoliły mu wejść w życie. Rosja zagroziła wojną, panowie i szlachta, niechętni reformom, zawiązali Konfederację w Targowicy, do której pod naciskiem rządu petersburskiego, przystąpił i król Stanisław-August. pomimo że zaprzysiągł konstytucję majową. Wieści z kraju doszły Kościuszkę na obczyźnie, lecz nie przerwały jego studjów. Przez cztery lata Kościuszko gorliwie pracował nad naukami, studjując z zamiłowaniem taktykę wojskową, co ze zdolnego oficera zrobiło później dzielnego wodza i bohatera narodowego. Do kraju powrócił w roku 1774 młody Tadeusz. Stosunki były wówczas straszne, wojsko zredukowane. Sejm bagnetami zmuszono do zatwierdzenia rozbioru Polski. Niebyło miejsca w wojsku polskim dla Tadeusza Kościuszki, osiadł więc w majątku rodzinnym w Siechnowicach, zrujnowanym przez złą gospodarkę jego brata. Lata 1774 — 1775 przeszły Kościuszce na borykaniu się z trudnemi warunkami materjalnemi. Nasuwało mu to myśl, by popróbować szczęścia w wojsku saskiem. Miał też zamiar wyjechać do Ameryki. Tymczasem osiadł u wojewody Sosnowskiego w Ziemi Lubelskiej.

KOŚCIUSZKO w DOMU WOJEWODY SOSNOWSKIEGO.

Pobyt w domu wojewody Sosnowskiego, który gorliwie protegował zdolnego, świetnie wyszkolonego młodego oficera — obiecywał Kościuszce karjerę w wojsku narodowem, którą atoli, zbyt wcześnie zważyła pierwsza i jedyna miłość naszego bohatera, której wiernym pozostał aż do śmierci. Urodziwa, pełna cnót i zalet niewieścich córka wojewody Ludwika wywarła na młodym oficerze o dziewiczem sercu niezatarte niczem wrażenie i pozyskała gorącą jego miłość. Pełen zalet młody oficer, gorący patryjota o płomiennym sercu, nie był obojętnym młodej niewieście. Zaczęły się dla obojga dni pełne czarów i uroku, które ten tylko zrozumieć jest zdolny, kto choć raz w życiu ukochał kobietę szczerze i głęboko. Ale były to zarazem dni smutku i goryczy, niepokojów i trosk. O małżeństwie wojewodzianki Sosnowskiej z ubogim szlachcicem, oficerem bez stanowiska, mowy być nawet nie mogło. Rozumiał to dobrze Kościuszko i postanowił opuścić dom Sosnowskiego i wprowadzić pierwotny swój zamiar w czyn, powzięty w roku 1776, t. j. wyjechać do Ameryki, gdzie zawrzała wojna o niepodległość kolonji angielskich, dokąd też po upadku konfederacji barskiej udał się Kazimierz Pułaski.

KOŚCIUSZKO w AMERYCE.

W sto lat dopiero po odkryciu Ameryki przez Krzysztofa Kolumba zjawili się w Ameryce Północnej pierwsi osadnicy angielscy, lecz znać nie podobał się im ten surowy, lasami pokryty pusty kraj, w którym koczowali tylko dzicy indjanie, przenosząc sie gromadkami z miejsca na miejce, zajęci rybołówstwem i polowaniem na dzikiego zwierza i walkami między sobą. Pierwszą gromadą europejczyków, którzy przybyli na wybrzeże Ameryki Północnej, byli rybacy angielscy, którzy jednakże zniechęceni odpłynęli wkrótce do Anglji. W parę lat później nowa gromadka anglików złożona ze 190 osób, spróbowała na stałe osiąść na nowej ziemi. W ślad za nią poszły i inne narody. Około roku 1515 osiedli tam holendrzy, którzy założyli miasto, nazwane przez nich Nowym-Amsterdamem w tym miejscu, gdzie dziś leży New-York. Tym sposobem dla tysięcy ludzi utworzyło się ujście do nowej ziemi za ocean Atlantycki, gdzie czekała ich ciężka praca, ale bogata w rezultaty. Z początku tylko setki, później tysiące ludzi różnych narodowości napływało do Ameryki Północnej, bez różnicy płci. Rozdzielili się szybko, wykarczowali lasy, oszuszyli bagna, pobudowali osady i miasteczka i w ciągu lat niewielu dali początek nowej kolonji angielskiej, którą nazwali Nową-Anglją. Był to zacząt3k dzisiejszej wielkiej zaoceanowej Rzeczypospolitej Stanów Zjednoczonych, liczących obecnie 70 miljonów ludności i zajmującej obszar ziemi, większy niż cała Europa. Kolonje te rządziły się same na zasadach samorządu gminnego, lecz kraj macierzysty wywierał na nie wpływ doniosły i ograniczał ich swobodę, zwłaszcza pod względem gospodarczym. Anglja widziała w tych kolonjach, rosnących jak na drożdzach, nowy rynek zbytu, potężniejący coraz bardziej i wyzyskać go pragnęła. Około roku 1750 kolonje Angielskie w Ameryce liczyły już przeszło miljon mieszkańców.

Rząd Angielski trapił kolonistów rozmaitemi szykanami, w rodzaju opłat stemplowych, ceł, zakazu wywożenia surowych produktów gdziekolwiek,

oprócz Anglji, oraz sprowadzania do osad, lub wyrobu na miejscu potrzebnych przedmiotów, które można było sprowadzać tylko z Anglji. Wreszcie nałożenie cła na herbatę, przywożoną wyłącznie z Anglji wywołało wrzenie w kolonji, które w rezultacie doprowadziło do wybuchu powstania. Na głównego dowódcę powołano Jerzego Waszyngtona z Wirginji.

Francja, która od roku 1754 przez szereg lat prowadziła wojnę z Anglją zakończoną jej zwycięstwem, wysłała w pomoc powstańcom amerykańskim korpus wojsk swoich pod dowództwem Lafayett'a.

Kościuszko, który po opuszczeniu domu wojewody Sosnowskiego wyjechał do Francji, zkąd udał się do Ameryki, gdzie przybył w roku 1778.

Odznaczywszy się przy oblężeniu New-Yorku, został mianowany adjutantem Waszyngtona, później pułkownikiem i generałem brygady. Z obu polaków, walczących w szeregach wojsk amerykańskich, Pułaski poległ w bitwie pod Sawanrot, Kościuszko zaś, ozdobiony orderem Cincinata, za waleczność, wynagrodzony obszarem ziemi i dożywotnią pensją za zasługi, położone w wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, powrócił do Ojczyzny, by w niej tem większą jeszcze okryć się sławą.

Niepodległość Stanów Zjednoczonych ogłoszoną została na samym początku powstania w roku 1776. Popiersia Tadeusza Kościuszki i Kazimierza Pułaskiego po dzień dzisiejszy zdobią salę obrad kongresu Stanów, naczelnego zgromadzenia reprezentantów narodu, ustanawiającego prawa i dającego dyrektywy prezydentowi. Pamięć Tadeusza Kościuszki po dziś dzień żyje w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, a jego posągi zdobią kilka miast amerykańskich.

POWRÓT KOŚCIUSZKI DO OJCZYZNY.

Po powrocie z Ameryki, zawezwany przez Stanisława-Augusta, wstąpił Kościuszko w roku 1783 do wojska polskiego w stopniu generała. W wojnie, prowadzonej wówczas z Rosją, walczył pod znakami księcia Józefa Poniatowskiego i odznaczył się w bitwach pod Zielonką 17-go Czerwca 1792 roku i pod Dubienką 18 Lipca tegoż roku.—Zapoczątkowana pomyślnie kampanja z roku 1792 kończy się haniebnie.—Król przystępuje do Targowicy; stronnictwo zachowawcze, moskalofilskie bierze górę.—Zaczynają się ruchy targowiczan i prześladowanie stronnictwa postępowego, przepojonego patryjotyzmem, które chowa się głębiej w łono narodu, lecz nie daje za wygranę.—Następuje drugi rozbiór Polski, zatwierdzony pod grozą bagnetów przez sejm grodzieński, zwany „niemym", bo zebrani na nim posłowie, otoczeni wojskiem i działami rosyjskiemi, przez trzy dni zachowywali głuche milczenie, które w rezultacie uznano za znak zgody i traktat rozbiorowy został podpisany. Z obszernego państwa, obejmującego niegdyś 20.300 mil kwadratowych przestrzeni z 20 miljonami mieszkańców pozostało zaledwie około 4.000 mil kwadratowych z czterema miljonami mieszkańców. Był to kraj długim pasmem ciągnący się od Wilna przez Warszawę i Kraków, oddzielający Prusy od Rosji.—Kraj ten otoczony ludnością chociaż politycznie żyjącą w obcych państwach, ale sympatyzujący z nią i złączony krwią, miał wszelkie warunki odrodzenia jego dawnej potęgi.—Rozumieli to dobrze patryjoci, zdający sobie dokładnie sprawę, że i ta reszta dawnej Polski skazaną jest na zagładę. Postanawiają ratować ją jedynym środkiem, jaki dyktowała rozpacz.—Lepiej bowiem było wszystko

postawić na jedną kartę, niż czekać z założonemi bezczynnie rękoma na ostateczny habienny koniec.—Trzeba było ratować bodaj dobre imię Polski, jeżeliby jej samej uratować się nie dało.—Przykład Francji, która podówczas zwycięsko walczyła z całą koalicją państw europejskich, które przeciw niej wystąpiły; wieści dochodzące z obszarów zabranych, które obsiadła cała szarańcza gorliwych urzędników i obdzierała haniebnie, niszcząc dobrobyt społeczny, szerząc nieznany dotychczas polakom ucisk, podziałały podniecająco. Patryjoci, licząc przedewszystkiem na wojsko, które nie ochłonęło jeszcze po haniebnym przerwaniu kampanji, w której wiekopomną okryło się sławą, dążąc od zwycięstwa do zwycięstwa, jako też i lud warszawski, zbudzony do życia i uświadomiony patryjotycznie przez konstytucję 3-go Maja oraz lud wiejski, któremu też konstytucja zapowiedziała jaśniejszy byt i wzięła go w gorliwą opiekę.—Ucisk wreszcie, jakiego się dopuszczali rosjanie, uważając już resztę Polski za swoją własność, był wybornym sprowokowaniem patryjotów, zjednoczonych w 3-ch kółkach, z których jedno stworzyło się w Warszawie, w którem rej wodził generał Działyński, obywatel Jelski i bankier Kapostos.—Nawiązało ono stosunki z wojskowymi i wielu wyższych oficerów wciągnęło do spisku.—Drugie koło pracowało w Krakowie, trzecie koło emigracyjne z Potockim i Kołłątajem na czele utworzyło się w Dreźnie. We wrześniu 1793 roku wszystkie te trzy koła zjechały się na naradę w Lipsku i postanowiły powołać na naczelnika narodu Tadeusza Kościuszkę, który podówczas właśnie bawił w Lipsku.

KOŚCIUSZKO NACZELNIKIEM NARODU.

Bezpośrednio przed powstaniem kościuszkowskiem, stan kraju był okropny. — Rosja, uzyskawszy na sejmie grodzieńskim prawo wprowadzenia wojska swego do Polski, skorzystała z niego skwapliwie, by rozstawiwszy oddziały swoje po kraju, skrępować tym sposobem ruchy wojska polskiego i mieć nad niem bezustanną kontrolę.—Warszawę zajął korpus wojsk rosyjskich różnej broni pod wodzą nowego ambasadora w Polsce Igelstrema, Kraków zajmował oddział generała Łykoszyna.—W Warszawie istniały wówczas obok siebie dwa rządy, jeden słaby i ślepo posłuszny rozkazom Petersburga—króla Stanisława Augusta, drugi, ambasadora Igelstrema którego charakter oparty był na despotyzmie, szpiegostwie i ucisku.— Stronnictwo patryjotyczne zmuszone było do pracy potajemnej, pracy w ukryciu.—Po raz to pierwszy stworzył się wówczas u nas rząd narodowy tajny, dotychczas w dziejach Polski nieznany.— Tadeusz Kościuszko liczył w tej epoce 47 lat.—Był on w sile dojrzałego wieku, pełnego rozwoju umysłu, energji i przedsiębiorczości.—Jako naczelnik narodu obejmował stanowisko dyktatora, nieznane dotąd narodowi polskiemu. Wybór koła patryjotycznego najlepiej świadczy o czystości zamiarów tych ludzi, twórców konstytucji majowej z roku 1791. — Oddawali oni Naczelnikowi narodu nie tylko władzę nad jego siłami zbrojnemi, ale i nad całym narodem. — On jeden jedyny stawał się głową państwa i narodu, jego prawodawcą i absolutnym władcą, panem życia i śmierci. — Nie było wówczas godniejszego na to stanowisko człowieka w całej Polsce nad Kościuszkę, który po haniebnem zakończeniu kampanji z roku 1792 podał się, wraz z księciem Józefem Poniatowskim do dymisji i wyjechał za granicę. Cichy i skromny Kościuszko, człowiek

niepokalanej uczciwości, waleczny jak bohater, nie ubiegający się nigdy ani o bogactwa ani o honory, lub władzę, jedynym był mężem w owych tak smutnych czasach, w których trudno było o ludzi uczciwych, na których mógł paść wybór takich patryjotów, jak Potocki Ignacy, Hugo Kołłątaj i inni. Ze łzami w oczach, z całą znajomością odpowiedzialności, jaką bierze na swe barki, przyjął Tadeusz Kościuszko odpowiedzialne i godne stanowisko naczelnika narodu, gotując się do walki na śmierć lub życie, by zmyć hańbę Polski i skruszyć kajdany, nałożone przez obcą przemoc i chciwość. Rozpatrzywszy się w sytuacji, Kościuszko uznał wybuch za przedwczesny i kazał czekać. — Dla uśpienia podejrzeń Rosji wyjechał nawet do Włoch. Tymczasem niecierpliwość ludu warszawskiego i wojska rosła. Wojsko nie chciało czekać, bo groziła mu redukcja, zatwierdzona przez sejm grodzieński, a dotąd jeszcze nie wykonana. Po zawiadomieniu o tem przez patryjotów w styczniu 1794 r. wraca Kościuszko potajemnie do kraju i bawi na lewym brzegu Wisły w okolicy Hebdowa.

W marcu 1794 roku pod naciskiem Igelstrema ogłasza nareszcie rząd króla Stanisława-Augusta redukcję wojska do 15-tu tysięcy ludzi. — W Koronie ma zostać tylko 8665 ludzi, a na Litwie 6584. — Uprzejmy ambasador oświadcza, że reszta wojska może przejść na służbę carowej Katarzyny II. Nie było już ani chwili do stracenia. — Generał Madaliński stojący między Bugiem, a Narwią na północy, otrzymawszy rozkaz zredukowania swojej brygady — odmówił posłuszeństwa. — Nie czekając, aż go do tego zmuszą siłą rusza przez krajè, zajęte przez prusaków, ku Krakowowi, znosząc po drodze drobne posterunki pruskie. — Na wieść o zbliżaniu się wojska polskiego generał Łykoszyn dnia 23 marca 1794 r. opuszcza Kraków i stacza niepomyślną dla siebie potyczkę pod Kozubowem z brygadą Mangeta, przybyłą z Pińczowa. Madaliński zaś walczył pomyślnie z generałem Tormasowym na granicy województwa krakowskiego. — Wojna więc rozpoczęła się na dobre. —

PRZYSIĘGA KOŚCIUSZKI.

Po ustąpieniu Łykoszyna z Krakowa w mieście pozostała tylko załoga polska. — Ludność odetchnęła, a dla patryjotów otworzyło się wolne pole działania. — Kościuszko już był w Krakowie, gdzie mieszkał na przedmieściu w dworku generała Wodzińskiego. — Nadszedł ranek dnia 24 marca roku 1794. — W mieście panował dziwnie uroczysty nastrój. Ładna pogoda wiosenna wywołała na ulicę tłumy mieszkańców, przeważnie ze sfer drobnego mieszczaństwa i ludu wieśniaczego z pobliskich okolic. Było też i sporo szlachty województwa krakowskiego. Na rynku przed ratuszem pojawiły się dwa bataljony piechoty polskiej i uformowały się w rozwinięty front, ze sztabem i generalicją na czele. Bębny uderzyły werbel, żołnierze sprezentowali broń, bo na rynku ukazał się Tadeusz Kościuszko, naczelnik narodu. Nie miał na sobie błyszczącego złotem lub srebrem munduru, ani żadnych oznak wysokiego jego stopnia. Przybrany był w skromną białą sukmanę wieśniaków krakowskich i rogatywkę czerwoną z pawiem piórem; przy boku przypasaną miał zwykłą szable w czarnej, skromnej pochwie. Stanął przed frontem bataljonu i po powitaniu wojska i ludu, kazał tuż stojącemu obok niego Linowskiemu, b. posłowi ziemi krakowskiej na sejm, odczytać akt po-

wstania. Głosem doniosłym i wyraźnym przy panującej ciszy wśród tłumów, których gwar naraz ucichł, odczytał Linowski akt o przystąpieniu do powstania województwa krakowskiego, nawołujący wszystkie ziemie polskie, by toż samo uczyniły. Piękny ten akt zawiera następujący najwyraźniejszy ustęp: „Przytłoczeni ogromem nieszczęścia, znękani bardziej zdradą, niż orężem nieprzyjaciela, postradaliśmy Ojczyznę, a z nią używanie najświętszych praw: wolności, bezpieczeństwa osób i majątków, my polacy obywatele mieszkańcy województwa krakowskiego, poświęcając życie, jako jedyne dobro, którego nam tyranja jeszcze wydrzeć nie chciała, idziemy do tych ostatnich srodków, które nam rozpacz obywatelska poddaje. Wyrzekamy się wszelkich przesądów i przywilejów, które nas dotąd obywateli jednej ziemi i synów jednej matki Ojczyzny dzieliły i jeszcze dzielić mogą. Uwolnienie Polski od żołnierza obcego za cel mając, obieramy Tadeusza Kościuszkę za jedynego rządcę i naczelnika całego narodu polskiego i wodza powstania naszego."

Piękny ten akt, przyjęty z zapałem w całej Polsce był zarazem programem powstania. Głosił on poraz pierwszy zasadę równości wszystkich polaków, bez różnicy stanów, do jakich należą, wobec służby dla Ojczyzny, obowiązków z niej wypływających i praw obywatelskich.

Akt ten oddawał Kościuszce władzę dyktatorską, nieograniczoną, obok absolutnej władzy wojskowej; czynił go panem życia i śmierci.

Była to nowość dotą w Polsce nieznana. Takiej władzy od czasów Władysława Łokietka nie posiadał żaden król polski, żaden z wodzów, ani hetmanów. Był to wielki dowód zaufania w szlachetność charakteru i uczciwość Kościuszki, wiary w jego ofiarność dla Ojczyzny, a zarazem gorącego pragnienia wydobycia jej z ciężkich trudności, ocalenia stojącej nad przepaścią. Bezpośrednio po odczytaniu aktu powstania, Kościuszko złożył narodowi uroczystą przysięgę, że powierzonej mu władzy nigdy nie nadużyje, nie posłuży się nią dla własnej prywaty, lub osobistych korzyści, albo też dla wzmocnienia swej władzy, poświęcając jedynie swe siły i życie własne dla dobra powszechnego, na usługi Ojczyzny. Przysięgi tej solennie dotrzymał. Niezwykle podniosłą była chwila, w której naczelnik narodu składał przysięgę. Cisza panowała tak wielka, że bodaj brzęczenie muchy usłyszeć było można. Kościuszko wypowiadał słowa przysięgi dobitnie, wolno, wyraźnie, z całem przeświadczeniem ich wagi, ciężaru i odpowiedzialności za brzemię, jakie bierze na swe barki. Po skończonej przysiędze zagrały wszystkie dzwony krakowskie, nie wyłączając starego Zygmunta, ozwały się bębny i gromkie, pełne zapału okrzyki ludu, przepojonego uczuciami gorącej miłości Ojczyzny. Po powrocie do domu Kościuszko zaraz wydał odezwę do całego narodu, z której następujące słowa powinny być zapisane w sercach naszych po wieczne czasy. Cały wiek minął od chwili ich wypowiedzenia, i drugi jest już w biegu, a nikt jeszcze dobitniej, krócej i jaśniej nie wypowiedzał tego, co powinno być hasłem każdego naszego poczynania.

„W pogardzie śmierci leży jedynie polepszenie losu naszego, losu przyszłych pokoleń. Pierwszy krok do zrzucenia niewoli jest odważyć się być wolnym, pierwszy krok do zwycięstwa jest poznać się na swej sile". Zaiste, wspaniałe te słowa. Niema takiej siły, która złamałaby naród, jeżeli gorąco pragnie być wolnym i stanowczo do tego dąży, bez względu na na-

stępstwa. Nie może nawet marzyć o zwycięstwie ten, kto nie ma wiary we własne siły.

W innem znów miejscu swej odezwy Kościuszko tak przemawia: „Przysięgłem narodowi, że władzy mi powierzonej na niczyj prywatny ucisk nie użyję. Lecz oświadczam, że ktokolwiek będzie czynił przeciw narodowi naszemu, ten jako zdrajca pod sąd pójdzie. Grzeszyliśmy zanadto pobłażaniem i dlatego ginie Polska. Nigdy u nas swawola polityczna ukaraną nie była. Bierzemy teraz inny sposób postępowania. Cnotę i obywatelstwo nagradzać, ścigać zdrajców i karać zbrodnię.“ Groźne te słowa zrobiły swoje. Przeciwnicy powstania pochowali się i nikt oporu nie stawiał, przynajmiej narazie. Tegoż dnia jeszcze Kościuszko wydał rozkaz, powołujący pod broń od 18 do 28 roku życia i nakładający na obywateli ziemskich podatek narodowy na koszta wojny. Kto miał dochodu od 1000 do 2000 złotych rocznie, płacił z morgi 16 groszy, mający od 2000 do 10.000 płacili po 20 groszy, ci co posiadali od 10,000 do 50,000 płacili po 30 groszy. Wyżej nad pięćdziesiąt tysięcy po 40 groszy. Można sobie łatwo wyobrazić, jaka siła znalazłaby się w rękach Kościuszki, gdyby kraj cały poszedł za jego wezwaniem. Jak inną postać przybrałyby dzieje naszej Ojczyzny, a prawdopodobnie całej Europy, gdyby za przykładem ziemi krakowskiej poszły wszystkie ziemie ówczesnej Polski. Niestety. Tak się nie stało. Lud zbyt słabo był uświadomiony, szlachta z obawy o własne korzyści i utratę pańszczyzny, przeważnie stała na uboczu, a panowie magnaci z małemi wyjątkami paktowali z wrogami Polski, z jej zaborcami w obawie o swoje przywileje, o swoje dobra rozległe, lub tak zdemoralizowani i skosmopolityzowani, że nie odczuwali hańby, spadającej na sprzedawczyków Ojczyzny, na cały naród wreszcie, który nie umie bronić, lub nie chce najdroższego skarbu — wolności i niepodległości Ojczyzny.

RACŁAWICE.

Dnia 1 kwietnia 1794 roku Kościuszko wyruszył z Krakowa na czele 4000 wojsk regularnych, z 12 armatami lekkiego kalibru. Oprócz wojsk regularnych ciągnęło z nim około 2000 włościan krakowskich ochotników, uzbrojonych w kosy na sztorc obsadzone i piki, pełnych animuszu właściwego ludowi ziemi krakowskiej. Pierwszy to raz lud wieśniaczy polski z własnej ochoty nieprzymuszony, ciągnął na wojnę w obronie ziemi ojczystej, którą uprawiał w pocie czoła z dziada pradziada. Poraz pierwszy wieśniak polski po długich latach ucisku pojął, czem jest Ojczyzna i co dla niej poświęcić trzeba, bo odczuł, że nareszcie i dla niego bije godzina swobody i dla niego ta Polska, która przez długie wieki była mu macochą — matką najczulszą być zaczyna. Wierzył Kościuszce i wielkie pokładał w nim nadzieje. Szkoda tylko, że utrudniona wówczas komunikacja, niechęć szlachty, obawiającej się usamówolnienia chłopów, by nie stracić przez to na majątku, obojętność magnaterji, lub co gorzej, jej konszachty z wrogami, wreszcie obecność wojsk rosyjskich rozlanych po całym kraju i tamujących swobodę ruchów, nie pozwalały dać szybkiej wiadomości całemu ludowi wiejskiemu w Polsce, co się stało w Krakowie, a niezawodnie pochwyciłby za broń i wywalczył sobie i Ojczyźnie wolność. Kościuszko ruszył na spotkanie z Madalińskim, który pod Kozubowem, pobiwszy Łykoszyna, ciągnął ku Krakcwowi. Dnia 4 kwiet-

nia siły zbrojne polskie spotkały się z wrogami pod wsią Racławice, nieopodal Działoszyna. Korpus rosyjski liczył 7000 żołnierza i miał 24 działa ciężkiego kalibru. Dowodził nim generał Tołmaczow. Bitwa rozpoczęła się od działania artylerji rosyjskiej, ostrzeliwującej pole ciężkiemi pociskami i granatami, które, pękając w powietrzu, płoszyły konie. Oddziały kawalerji narodowej nie wytrzymały natarcia rosjan i pierzchły w nieładzie. Niektórzy z jeźdźców nie oparli się aż w Krakowie, roznosząc wieści o pogromie polaków, o śmierci Kościuszki, siejąc wszędzie popłoch i zwątpienie. Na szczęście wieści te okazały się fałszem, albowiem Kościuszko, widząc co się dzieje, podjechał do kosynierów, stojących w wąwozie i osobiście poprowadził ich do ataku. Skoczyli z wielkim animuszem i impetem, że armaty rosyjskie raz tylko jeszcze dały ognia, poczem dzielni krakusi byli już na baterji. Wycięli kanonierów, a działa rosyjskie w liczbie dwunastu uprowadzili. Bohaterami tego dnia byli Bartosz Głowacki z Rzędowic i Stanisław Świstacki. Bartosz pierwszy doleciał do armat i paszczę jednej z nich połą sukmany zasłonił. Rosjanie stracili 600 ludzi poległych i wielu jeńców, cofnąwszy się w popłochu. Zwycięstwo pod Racławicami, nie imponujące liczbą walczących, nie miało znaczenia strategicznego, ale pod względem moralnym wydało rezultaty doniosłe. Podniosło ducha w kraju, czyniło nadzieję patryjotom na pomyślny przebieg dalszej walki i pobudziło inne ziemie polskie do czynu. Bezpośrednio po Racławicach przystąpiło do powstania województwo lubelskie i ziemia chełmska. Zewsząd zaczęły ściągać do obozu Kościuszki oddziały wojska polskiego, napływali ochotnicy wprawdzie nie w tej liczbie jaka była potrzebna, ale armja narodowa zwiększała siły codziennie.

OBÓZ w POŁAŃCU.

Z uwagi na słabe jeszcze siły, jakiemi rozporządzał Kościuszko, nie odważył się ścigać pobitego Tołmaczewa. Założył obóz w Połańcu nad Wisłą, oszańcował go i wydał odezwę do wojska, by spieszłyo do połączenia z nim. W Połańcu ogłosił Kościuszko swój słynny manifest połaniecki, posuwający sprawę włościańską w Polsce o krok dalej, niż uczyniła to konstytucja majowa. Manifest ten wskazuje na niewolę ludu, jako na jedyną przyczynę upadku Polski, tworzy komisję, powołaną do czuwania nad postępowaniem z ludem wiejskim, wstępujących do wojska uwalnia od pańszczyzny, a pozostałym w domu obniża robociznę z 6-ciu dni na cztery, z czterech na trzy, z trzech na dwa. Rodziny tych, którzy wstąpili do szeregów walczących, całkowicie od robocizny uwalnia. Radykalny Kołłątaj radził, by odrazu skończono ze sprawą włościańską i obdarzono włościan całkowitą swobodą, lecz Kościuszko obawiał się rozdrażnienia szlachty i wywołania zamieszek w kraju niepożądanych podczas wojny. Miał przytem na uwadze i względy polityczne, albowiem taka radykalna zmiana w stosunkach agrarnych mogła ujemnie wpłynąć na usposobienie państw, przychylnych Polsce, a przynajmniej zachowujących się obojętnie wobec tego, co się w niej działo, wyszłoby to na niekorzyść powstania i dało broń w ręce państw zaborczych. Obawa przed rewolucją francuską była podówczas tak wielką w Europie, skoalizowanej przeciw rewolucyjnej Francji, że wzgląd ten dowodzi wielkiego rozumu stanu Naczelnika, którego serce i wewnętrzne przekonanie skłaniały się ku projektom Kołłątaja, a rozum stanu nakazywał być powściągliwym w sto-

sowaniu zbyt radykalnych reform. Kto z nich miał szłuszność, Kościuszko czy Kołłątaj, zdania co do tego do dziś dnia są podzielone. To tylko pewne, że postepowaniem Kościszki w tej sprawie, nie kierowały żadne względy uboczne, jeno gorąca miłość Ojczyzny, którą z pod obcego jarzma wyzwolić zaprzysiągł i walki o jej wolność nie chciał utrudniać. Lud polski bardzo dobrze zrozumiał, że od Kazimierza Wielkiego nie miał podobnego i lepszego przyjaciela, nad Tadeusza Kościuszkę, chociaż nie otrzymał z jego rąk całkowitej wolności. Umiłował też go całem sercem, wierząc, że tylko zwycięstwa mu zabrakło do dokonania wielkiego dzieła oswobodzenia ludu wiejskiego od pańszczyzny i nadania mu praw obywatelskich, równych z prawami innych stanów. Manifest połaniecki nadawał jednakoż włościanom swobodę ruchów, wolność przenoszenia się z miejsca na miejsce według własnej woli. Był to już znaczny postęp. Podczas gdy powstanie rozwijało się co raz pomyślniej nastąpił wypadek, który sprawę, rozpoczętą przez Kościuszkę znacznie posunął naprzód. Lud warszawski po raz pierwszy zabrał głos w sprawie Ojczyzny.

POWSTANIE w WARSZAWIE.

Gospodarka rosyjska w stolicy kraju ciężkim brzemieniem legła na barkach ludu warszawskiego. Rządził wówczas w Warszawie, nieomal absolutnie ambasador rosyjski Igelstrem, mając do pomocy 8,000 wojska rosyjskiego, rozlokowanego po różnych punktach miasta. Wieść o zwycięstwie pod Racławicami podniecíła ducha ludu warszawskiego i tych patryjotów, którzy myśleli już nad sposobami uwolnienia stolicy od obcego ucisku i nienawistnego wszystkim ambasadora. Z drugiej strony obudziła czujność Igelstrema, obawiającego się, by Kościuszko nie ruszył na Warszawę, zanim ostatecznie przygotowany będzie do obrony. Ściągnął wielką ilość wojsk rosyjskich do Warszawy i wysłał generała Chruszczowa na czele 7,000 żołnierzy przeciwko Kościuszce; sam stanął na czele załogi warszawskiej. Było podówczas w Warszawie 2,430 żołnierza wojsk polskich pod dowództwem hetmana Ożarowskiego, które Igelstrem postanowił rozbroić, zanim przyjdzie do walki o Warszawę. Zdrajca hetman dzień rozbrojenia wyznaczył na 18 kwietnia, o czem patrjoci dowiedzieli się od jednego ze swych członków, pełniącego służbę w sztabie hetmańskim.

Nie było więc czasu do stracenia. Zdradziecki zamach należało uprzedzić. Duszą patryjotów polskich w Warszawie był wielce popularny wśród mieszczaństwa stolicy szewc Jan Kiliński, rodem z Poznania. Gorący patryjota, człek przytem przedsiębiorczy i obrotny, miał wielki wpływ wśród młodzieży rzemieślniczej. Dopomagał mu dzielnie w pracy oddany duszą i ciałem sprawie rzeźnik Sierakowski. Z wojskowych należało do zmowy wielu oficerów niższych stopni i dowódca pułku Działyńskich, pułkownik Haman. Sam Działyński był już aresztowany z rozkazu Igelstrema. W sam wielki czwartek dnia 16 kwietnia o godzinie 3-ej rano wybuchło powstanie i zawrzał bój zacięty na ulicach Warszawy. Zaskoczeni znienacka rosjanie potracili głowy, pomimo to walka trwała aż do wielkiej soboty i skończyła się pogromem wojsk rosyjskich, które straciły 2,000 ludzi w zabitych, wielu zaś dostało się do niewoli. Sam Igelstrem uciekł z pałacu swego przy ulicy Miodowej i schronił się do obozu pruskiego, stojącego nieopodal Warszawy. O godzinie 5 po południu stolica była już wolna od wojsk rosyjskich.

Król Stanisław-August siedział na zamku przez nikogo nie niepokojony. Komendę nad miastem objął Mokronowski. Po wypędzeniu rosjan lud warszawski zajął się ukaraniem zdrajców dygnitarzy polskich, oddanych wrogowi. Napadano ich domy, lecz nie rabowano, zabierano tylko papiery i aresztowano winnych. Między innemi aresztowani zostali hetman Ożarowski i Zabiełło. W nocy z 22 na 23 kwietnia wybuchło powstanie w Wilnie pod wodzą pułkownika saperów Jakóba Jasińskiego, który na czele kilku kompanji piechoty i przy pomocy ludu wileńskiego rozpędził załogę rosyjską, do tysiąca żołnierzy wziął do niewoli. Dla Litwy ustanowiono nowy rząd z siedzibą w Wilnie. Aresztowano wówczas hetmana litewskiego Kossakowskiego, brata biskupa, który również był aresztowany w Warszawie.

KOŚCIUSZKO w WARSZAWIE.

Wiadomość o wybuchu w Warszawie doszła Kościuszkę dopiero dnia 25 kwietnia. Zatwierdził on wszystko, co było zrobione i ustanowił Radę najwyższą, która miała sprawować funkcję Rządu Tymczasowego. Tymczasem w Warszawie zaczęły panować dwa prądy.

Pod ich naciskiem Rząd Tymczasowy, chociaż złożony z żywiołów umiarkowanych, polecił aresztowanie biskupa Kossakowskiego, Masalskiego, Skarżyńskiego i marszałka koronnego Moszczyńskiego, znanych z sejmu grodzieńskiego. Oddano ich pod sąd na podstawie papierów, znalezionych w kwaterze Igelstrema i dowodzących, że mieli konszachty z wrogami. Sąd skazał ich na karę śmierci. Lud począł szemrać szalenie na rynku i na Krakowskim Przedmieściu. Dnia 25 maja przybyli do Warszawy Kołłątaj i Ignacy Potocki z rozkazami Kościuszki. Naczelnik ustanowił Radę Narodową, złożoną z 40-tu członków pod przewodnictwem Zakrzewskiego. Głos decydujący we wszystkich sprawach należał do Kościuszki. Tymczasem rosjanom zaczęły przybywać posiłki. Trzeba było wystąpić zaczepnie, by nie dopuścić do połączenia się wszystkich sił nieprzyjacielskich. Kościuszko wysłał generała Zajączka w Lubelskie, by nie dopuścił do złączenia się wojsk rosyjskich, idących z południa, a sam na czele 14,000 ruszył ku Warszawie. Spotkanie z rosjanami nastąpiło dnia 5 czerwca pod Szczekocinami. Nazajutrz miało przyjść do walnej rozprawy. Kościuszko miał 9,000 regularnego wojska i 24 armaty. Resztę stanowiła chłopska piechota, źle uzbrojona. Rosjanie również liczyli nie więcej nad 9,000 żołnierzy, mieli jednak 60 dział. Pomimo przewagi artylerji po stronie nieprzyjaciela, polacy mieli widoki zwycięstwa. W nocy jednakże 17,500 żołnierzy z 64 działami połączyło się z wojskiem rosyjskiem, o czem Kościuszko dowiedział się dopiero nad ranem. Byłoby nonsensem rozpoczynać bitwę z taką przewagą sił nieprzyjacielskich. Kościuszko nakazał odwrót, który osłaniał pułkownik Krzyski na czele kosynierów. Odparli oni wszystkie ataki ciężkiej jazdy rosyjskiej. Straciwszy 1,000 ludzi i 8 armat, podążył Kościuszko na Kielce ku Warszawie. Nieprzyjaciel poniósł tak ciężkie straty, że nie odważył go się ścigać i pozostał na miejscu. Prawie jednocześnie generał Zajączek przyjął bitwę pod Chełmem i utorował sobie odwrót ku Warszawie. Niepowodzenia te rozdrażniły lud warszawski. Wybuchły w stolicy rozruchy. Lud wydostał z więzienia aresztowanych, czekających na wyrok sądowy i powiesił ich bez sądu. Kościuszko, przybywszy do Warszawy, potę-

pił surowo te wybryki i wydał odezwę, w której się wyraził: „Kto prawu posłusznym być nie chce, nie wart wolności".

OBLĘŻENIE WARSZAWY.

W pierwszych dniach lipca roku 1794 wszystkie siły polskie skoncentrowały się pod Warszawą. Środkiem dowodził sam Kościuszko, prawem skrzydłem Mokrzanowski, lewem—Zajączek. Po kilku dniach drobnych utarczek, wojsko polskie cofnęło się na przedmieścia Warszawy. Rozpoczęło się oblężenie stolicy. Cała ludność warszawska zajęła się sypaniem okopów i szańców. Pracowali wszyscy bez różnicy stanów, kobiety, dzieci, zamożni i pospólstwo, inteligencja, nawet księża przystąpili do pracy. Nie uchylali się od niej i żydzi. Całe sześć tygodni trwało oblężenie, urozmaicane utarczkami, pomyślnemi dla polaków. Szturm generalny naznaczono na dzień 28 sierpnia. Tymczasem w Wielkopolsce wybuchło powstanie i rozwijało się nader szybko pod wodzą generała Henryka Dąbrowskiego. Powstańcy wzięli Brześć Kujawski i zatopili wiele statków na Wiśle. Dowódca rosyjski Fersen cofnął się w Lubelskie dla połączenia się z nadciągającym Suworowem. W Warszawie panował ład i spokój. Powaga Kościuszki łagodziła sprzeczności i trzymała w karbach gorętsze żywioły. Sąd spokojnie odbywał swoje czynności nad targowiczanami, z których wielu skazano na śmierć, co prawda zaocznie. Wyrok śmierci zapadł też i na biskupa Skarżyńskiego, lecz Kościuszko go ułaskawił i zamienił wyrok śmierci na dożywotnie więzienie. Brat króla, Michał Poniatowski, uniknął podobnego losu przez śmierć nagłą. Mówią, że sam król posłał mu truciznę, gdy się dowiedział o przejęciu listu noszącego wszystkie znamiona zdrady. Najgorzej było na Litwie, która pierwsza narażona była na ciosy nieprzyjaciela i posiadała mało wojska. Wilno zajęli rosjanie w połowie sierpnia, poczem powstanie na Litwie było zgniecione. Reszta wojska litewskiego z pułkownikiem Jasińskim na czele przedarła się do Warszawy.

MACIEJOWICE.

Najważniejszem zadaniem było niedopuszczenie do połączenia się Fersena z Suworowem, nadciągającym z Litwy na czele 18,000 wojska z 60 działami. Fersen jednakoż był bliżej Suworowa, niż Kościuszko. Trzeba było śmiałym ruchem rzucić się na Fersena, pobić go i dopiero zwrócić się ku Suworowowi. Był to krok ryzykowny, ale jedynie możliwy wobec wytworzonej sytuacji. Kościuszko postanowił szybkim obrotem rzucić się pomiędzy Fersena i Suworowa. Manewr ten nie pozwalał na prowadzenie z sobą większych mas piechoty i artylerji. Nadciągającego Suworowa miał powstrzymać generał Sierakowski, lecz pod Krzepczycami poniósł porażkę. Cofającego się Sierakowskiego dopadł Suworow pod Terespolem. Doszło

do bitwy, w której Sierakowski, straciwszy wszystkie armaty i tysiące ludzi w poległych, rozpoczął odwrót do Siedlec, gdzie razem z częścią korpusu Sierakowskiego i posiłkami z Warszawy, zgromadziło się około 7,000 ludzi i 20 armat. Fersen ciągnął wzdłuż Wisły. Kościuszko przeprawił się na prawą stronę i zastąpił mu drogę pod Maciejowicami dnia 9 października. Byłoby szaleństwem z taką małą garstką wojska rozpoczynać bitwę z nieprzyjacielem, liczącym 16,000 żołnierzy i 40 dział ciężkiego kalibru. Rozumiał to Kościuszko i dał rozkaz generałowi Adamowi Ponińskiemu, by z korpusem, w sile 7,000 ludzi przeprawił się przez Wisłę i zaszedł Fersenowi z tyłu. Taki manewr dawał polakom nadzieję zwycięstwa. Inny nie był możliwy. Noc na 10 października Kościuszko przepędził ze swoim sztabem na przygotowaniach do boju. Był poważny, ale spokojny, nie zdradzał najmniejszej obawy i nie przeczuwał klęski. Jeszcze w nocy o godzinie 1-ej wysłał adjutanta do Ponińskiego z ostatniemi rozkazami. Nadszedł nareszcie ranek historycznego dnia 10 października 1794 roku. Bitwę rozpoczęła artylerja rosyjska, zasypując polaków pociskami ciężkich dział. Olbrzymie kule łamały gałęzie drzew i krzewin i obrzucały sztab Kościuszki liśćmi. Lekkie armaty polskie nie mogły odpowiadać artylerji rosyjskiej ze względu na swój kaliber. Fersen jednakże nie oskrzydlał polaków, obawiając się, by nie nadeszły im posiłki i zaskoczyły go w dwa ognie. Poniński, pomimo że znajdował się w pobliżu bitwy, nie nadchodził, chociaż Kościuszko wysłał ku niemu jeszcze kilku gońców. Zwolna i Fersen, widząc, że posiłki do wojsk polskich nie nadchodzą, zaczął sobie śmielej poczynać. Tormasow i Denisow zachodzili polakom z boku, podczas, gdy Chruszczew atakował z przodu pod osłoną artylerji. Sytuacja wojsk polskich stawała się coraz krytyczniejszą. Kościuszko słał jednego po drugim adjutantów w stronę, w której znajdować się miał Poniński. Tymczasem pierścień żelazny, okalający wojska polskie coraz bardziej się zacieśniał. Czas uchodził, godzina za godziną, a Poniński nie nadchodził. Linje nieprzyjacielskie zbliżały się na strzał karabinowy. Kościuszko bezustannie przebiega linję frontu bojowego, zagrzewa do wytrwałości, obiecuje, że Poniński lada chwila się pojawi, lecz upłynęły jeszcze trzy, lub cztery godziny na daremnem oczekiwaniu. Nareszcie kolumny piechoty rosyjskiej wdarły się z najeżonymi bagnetami w sam środek piechoty polskiej. Bataljon pułkownika Krzyckiego, nie mając już ani jednego ładunku, stracił cierpliwość i ruszył na nieprzyjaciela z bagnetem w ręku, lecz strzały armat rosyjskich kładą go pokotem. W otwartą lukę rusza najlepsza kawalerja rosyjska, przeciw której wystąpił Niemcewicz ze szwadronem litewskim, lecz w stanowczej chwili kula z pistoletu raniła go w rękę, a żołnierze jego pierzchnęli w popłochu. Co gorzej pułkownik Wojciechowski z 700 ułanami królewskiej gwardji z pułku Mirowskich uchodzi z pola bitwy, oświadczając, że musi ocalić ułanów dla króla. Na lewym skrzydle, Kopeć, usiłując otworzyć drogę Kościuszce, dostaje się do niewoli, otrzymawszy przedtem 3 rany. Bataljony pułku Działyńskich padają pokotem. Bitwa zamieniła się w rzeź. Wśród zamętu ukazuje się jeszcze na tyłach jazda Tołstoja. Kościuszko zdążył jeszcze przebiedz na prawe skrzydło, gdzie spadł z konia ciężko raniony. Rozległ się okrzyk rozpaczy i trwogi. Wszystko już było stracone. O godzinie 1 ucichły ostatnie strzały. W pałacu maciejowickim, napełnionym generałami rosyjskimi, spotkali się jako jeńcy: Sierakowski, Kniaziewicz, Koszucki, Kopeć, Fiszer i Niemcewicz.

Około godziny 5 po południu czterech kozaków przyniosło na pikach krwią zlanego Tadeusza Kościuszkę.

Nieprawdą jest, by padając ranny na placu boju pod Maciejowicami Kościuszko miał wyrzec „Finis Polonia".

Sam Kościuszko, dowiedziawszy się o tem, stanowczo zaprzeczył tej legendzie, która niewiadomo z jakiego źródła powstała. Gdyby Poniński w porę przybył pod Maciejowice, klęska stanowczo mogłaby się zamienić w zwycięstwo. Dla czego nie spełnił rozkazu Kościuszki, dotychczas dociec się nie udało. Krążą o tem różne opowieści, lecz żadna z nich nie ma udowodnionej podstawy. To tylko jest pewne, że o godzinie 4-ej Poniński dotarł do Kozienic, położonych o 2 mile od Maciejowic. Zabrał tam kilku zbiegów z pola bitwy i udał się do Warszawy, gdzie sam stanął przed sądem wojennym. Uwolniono go dla braku dowodów zdrady. Kościuszko jednak miał nieutulony żal do Ponińskiego, mówił, że znajdując się w pobliżu pola bitwy słyszał strzały armatnie i gdyby wprost na nie ruszył, zdążyłby na czas, a wówczas postać rzeczy inny przybrałaby obrót, klęskę zamieniając w zwycięstwo. Bitwa pod Maciejowicami zakończyła powstanie Kościuszki. Była ona ostatnim ciosem, po którym upadek Polski i ostateczny jej rozbiór był nieunikniony. Wprawdzie było w Warszawie jeszcze 30,000 wojska, lecz brakło mu wodza i wiary w zwycięstwo. Na miejsce Kościuszki, wywiezionego wraz z towarzyszami do Rosji, Rada Narodowa zamianowała Tomasza Wawrzeckiego. Był to człowiek zacny, lecz słabych zdolności jako wódz i nie umiał sobie zdobyć zaufania ani w wojsku, ani w narodzie.

Po bitwie Maciejowickiej Suworow ruszył ku Warszawie. Generał Zajączek radził, by jeszcze raz spróbowano szczęścia w polu, lecz projektu jego nie przyjęto i postanowiono bronić się za okopami.

Dnia 3 listopada Suworow podstąpił pod Pragę, którą wraz z ludem broniło wojsko pod dowództwem Wawrzeckiego i Zajączka. Rzeź była straszna. Polacy stracili przeszło 8,000 ludzi, lecz i straty rosyjskie były olbrzymie. Rozdrażniony oporem Suworow zdobył Pragę szturmem, poczem wydał ją na łup swemu żołdactwu, które spaliło i zrabowało to przedmieście. Cała ludność została w pień wycięta. Zginęło wówczas 18,000 ludzi bezbronnych. Dnia 5 listopada 1794 roku Warszawa skapitulowała, wojsko polskie wyszło z Warszawy i w dniu 17 tegoż miesiąca złożyło broń pod Radoszycami.

KOŚCIUSZKO w NIEWOLI.

Do Rosji oprócz Kościuszki i wziętych z nim jego generałów i towarzyszy wywieziono Wawrzeckiego, Ignacego Potockiego, Kamińskiego, Zakrzewskiego, Kilińskiego i Kapostasa, oraz wielu innych.

Osadzony w więzieniu w twierdzy petersburskiej pędził tam życie nasz bohater narodowy w smutku po stracie ojczyzny, ale nie upadły na duchu. Bo akcja rozpoczęta pod Racławicami świetnem zwycięstwem, a zakończona klęską pod Maciejowicami, ocaliła honor narodu.

Tadeusz Kościuszko przeczuwał, że czyn jego, podjęty dla ratowania od sromotnego upadku Ojczyzny, żyć będzie z pokolenia w pokolenie, dopóty, dopóki Nemezys dziejowa nie wymierzy Polsce sprawiedliwości.

I żyje on po dziś dzień i żyć będzie dopóty, dopóki nie spełni się zadośćuczynienie za wielki błąd historyczny, za rozdarcie żywego narodu, co odrodzić się pragnął pod tchnieniem wolności w całej pełni i za to rozćwiartowano go.

Wykreślono z karty Europy imię Polski, lecz nie zdołano wykreślić imienia narodu polskiego, że ujarzmiony, ale nie zniweczony stanął odpornie przeciw wszelkim zakusom dążącym do jego wynarodowienia.

W więzieniu petersburskim troskliwą opieką otaczał Kościuszkę anglik, doktór Ganick, lekarz dworu cesarskiego.

Cesarz Paweł I nazajutrz po wstąpieniu na tron zapytał się Gagaryna, ówczesnego ministra dworu o Kościuszkę, o stan jego zdrowia i polecił, aby mu na niczem nie zbywało. Uczyniło to wszystkich ugrzecznionymi dla naszego bohatera narodowego, tym więcej, kiedy w trzy dni później Paweł ze swoją asystą odwiedził osobiście Kościuszkę w więzieniu. Przeprowadzał on z naszym bohaterem nieraz szczególniej cenne rozmowy, w których poznał charakter Kościuszki i szlachetny jego sposób myślenia. Paweł namawiał Kościuszkę, by na zawsze pozostał w Rosji, gdzie będzie miał w nim życzliwego przyjaciela i gorliwego protektora, lecz Kościuszko propozycji nie przyjął. „Zapomnij Wielmożny Pan o tem, co już przepadło. Toć nie jedno już potężne państwo upadło, j. n. Grecja i Rzym“ dowodził Paweł.

„Państwa te, odpowiedział mu na to Kościuszko, pierwej upadły zanim straciły byt polityczny, Polskę zaś wykluczono z rzędu państw w chwili gdy odrodzić się usiłowała, a to różnica wielka“.

Rozmowy podobne jeszcze przyjaźniej usposobiły Pawła dla Kościuszki, który już był wolny w zasadzie. Cesarz Paweł często go odwiedzał i prowadził z nim rozmowy. Jednego dnia przed więzienie Kościuszki zajechała kareta cesarska, a w niej szambelan. Po chwili wyszedł z więzienia Kościuszko, przybrany w mundur generała wojsk amerykańskich, błękitny z białemi wyłogami, przy szpadzie i udał się do pałacu cesarskiego, gdzie uprzejmie był przyjęty, przedstawiony cesarzowej i obdarzony podarkami. Uzyskawszy uwolnienie dla Niemcewicza i innych towarzyszy niewoli, dnia 19 grudnia 1796 roku wyjechał Kościuszko z Petersburga za granicę.

KOŚCIUSZKO ZA GRANICĄ.

Przez Sztokholm, gdzie uprzejmie i z honorami przyjęty był, tudzież otrzymał od króla Gustawa IV szpadę honorową, wyjechał Kościuszko do Londynu, ztąd w towarzystwie Niemcewicza odpłynął do Ameryki, gdzie przybył w r. 1797 do Nowego-Yorku. Powitany serdecznie przez dawnego swego wodza Jerzego Waszyngtona i wielu przyjaciół, po odebraniu 12000 tysięcy dolarów za dawne usługi i rozległą posiadłość ziemską, którą go rząd Stanów Zjednoczonych obdarzył, osiadł Kościuszko w Filadelfji. Zawezwany jednak przez Henryka Dąbrowskiego, twórcę Legjonów Polskich, wyjechał w maju 1798 roku z Filadelfji do Paryża. Nie przyjął jednak ofiarowanego sobie dowództwa jednego z oddziałów legjonów. W Paryżu poznał się z Napoleonem, któremu jednak niedowierzał, a gdy dnia 9 listopada tegoż

roku Napoleon przez zamach stanu ogłosił się konsulem, Kościuszko przestał wierzyć w jego obietnice co do Polski i usunął się na stronę.

Korzystając z praw obywatelstwa francuskiego, ofiarowanego mu w roku 1792, osiadł Kościuszko w Berwille pod Paryżem u przyjaciela swego Zeltnera. Przez cały okres wojen napoleońskich Kościuszko zachowywał się biernie, pędząc życie w zaciszu domowym w gronie oddanej mu rodziny Zeltnerów. Jak we Francji, tak też w Szwajcarji, którą kilka razy zwiedził, opiekując się biednymi i uciemiężonymi, czynił dookoła dobrze, zyskując powszechną przyjaźń i miłość. Po upadku Napoleona w roku 1814 dnia 9 kwietnia pisał list do Aleksandra I, w którym go prosił o uwłaszczenie włościan i o nadanie Polsce konstytucji, podobnej do angielskiej. Na list ten z dnia 3 maja tegoż roku odebrał odpowiedź uprzejmą z obietnicą spełnienia jego życzeń.

W roku 1815 był we Wiedniu, gdzie miał audencję u Aleksandra. Czując stargane siły i ostatnie dni osiadł w Solurze pod opieką rodziny Zeltnerów.

ŚMIERĆ KOŚCIUSZKI i JEGO TESTAMENT.

Czując zbliżającą się śmierć, na którą w pełni równowagi duchowej z całym spokojem oczekiwał, dnia 12 kwietnia 1817 roku aktem urzędowym Kościuszko uwłaszczył włościan w rodzinnym majątku w Siechnowicach, uwalniając ich na zawsze od pańszczyzny i obdarzając zupełną wolnością. Tegoż roku dnia 15 października zamknął oczy na wieki.

Ciało jego pomieszczono w grobach królewskich na Wawelu. Aktem uwłaszczenia włościan w Siechnowicach Kościuszko we własnej idei, której całe życie poświęcił, przekazał nam niejako swoją wolę lepszej przyszłości Polski, w której odrodzenie silnie wierzył i ugruntował ją na tych miljonowych masach ludu wieśniaczego, którego niewola była główną przyczyną jej upadku.

Pod mianem ludu wiejskiego należy rozumieć cały nasz lud roboczy pracowity, a ofiarny, co nieraz już krew przelewał w imię wolności Ojczyzny.

Odrodzona do bytu państwowego Polska nie może być inną, jeno ludową, to jest taką, w której nikt uciskany być nie może, lecz każdy z jej synów i cór korzystać winien w całej pełni z praw obywatelskich, opieki rządu i praw krajowych, słowem z wolności i równości obywatelskie] ednakowo stosowanej wobec wszystkich mieszkańców Polski.

Taką jest wola najczcigodniejszego z naszych bohaterów narodowych. Takim jest nakaz Naczelnika Narodu. Takim testament Tadeusza Kościuszki.

Fabryka dętych instrumentów muzycznych

Alfreda Lessiga

Łódź, Nawrot 22.

Skład zaopatrzony w wielki wybór różnych instrumentów.

Specjalny warsztat reperacyjny

Jedwabna Manufaktura

Bernard Dobrzyński

Piotrkowska 10.

Stale na składzie nowości krajowe i zagraniczne.

BROWAR PAROWY

B-ci KEILICH

w Łodzi, St. Zarzewska 48.

Poleca smakoszom powszechnie znane ze swej dobroci piwo: Pilzeńskie, Bawarskie i Monachijskie w antałkach butelkach z chermetycznemi zatworami.

Tow. Akc. Manufak. Bawełnianej Leonhandt Woelker i Girbard w ŁODZI.

Mam zaszczyt zawiadomić Sz. Publiczność m. Łodzi i jego okolic, iż z dniem 2 czerwca r. b.

przy ul. Piotrkowskiej 109.

otworzyłem pierwszorzędny

Zakład Szewcki,

który zaopatrzyłem w obuwie wszelkiego rodzaju fasonów—od najskromniejszych do najwykwintn.

Mam nadzieję iz sumiennem wykonaniem, jak również wyborowym towarem, wielce zadowolnię swych Szanownych klijentów, co zaufaniem swoim dopomogą mi zapewnić byt i powodzenie.

Polecając się łaskawym względom, pozostaję

Z wysokim szacunkiem

Józef Nagler

(Szewc z Warszawy).

Szewc
A. GABRYCH
Łódź,
Główna № 47.

Wykonywa wszelkie roboty tylko z materjałów solidnych od najskromniejszych do najwytworniejszych po cenach konkurencyjnych

podług najnowszych fasonów. — Zamówienia wykonywa szybko. —

Znana od lat kilkunastu
Pralnia Chemiczna i Farbiarnia
Wawrzyńca Durczyńskiego

Brzezińska № 5. Filja Średnia № 20.

Farbuje i chemicznie czyści wszelkiego rodzaju garderobę po cenach przyst. Bielizne sztywną prasuje się krochmalem ryżowym. Firanki pierze na ramach, zupełnie jak nowe.

UWAGA: Żadnej filji, prócz Średnia № 20, nie posiadam.

Szyldy
i roboty dekoracyjno-malarskie
wykonywa zakład malarski
Jan Janowski
Sienkiewicza 191, róg Głównej.

Popierajcie Polską Pracownię Rzemieślniczą
Edmunda Kadyńskiego
ulica Nawrot № 20.

wyrabia odnawia przerabia i naprawia Laski, Parasole, Cygarnicze. Fajki klamerki szpilki Grzebienie do włosów gały bilardowe kije kręgle i t. p. KRAWATY wszelkiego rodzaju z własnych i powierzonych materjałów GETRY na guziki haki zatrz. podług miary.

SPÓŁKA AKCYJNA SKUPU i SPRZEDAŻY SKÓR SUROWYCH i GARBNIKÓW NA OKRĘG ŁÓDZKI
Piotrkowska № 189
kierownik **JAN SZCZEPAŃSKI**

FABRYKA MASZYN
C. Bernhardt
ŁÓDŻ, Zakątna № 62.
Posiada na składzie gotowe Bormaszyny różnego typu, urządza transmisje, reperuje parowe maszyny, przędzalnicze, tkackie, apreturowe oraz (Wasz i Rauch) maszyny.

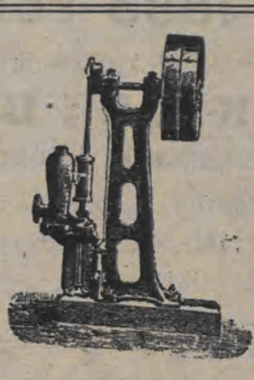
Krawiec Męski
B. Wiśniewski
ŁÓDŹ,
ulica Widzewska 76.
Wykonywa wszelkie obstalunki z własnych i powierzonych materjałów solidnie. :: :: :: :: :: ::

DOM AGENTUROWO-HANDLOWY
Edmund Bogdański — ŁÓDŹ, — ul. Dzielna 30.
Hurtowy skład towarów kolonialnych i cukierniczych.
ODDZIAŁ w BĘDZINIE, ul. Słowiańska 40.

Fabryka Maszyn Pończoszniczych
F. W. Scheller
ŁÓDŹ. ul. Smugowa 12, dom własny.
Wyrób maszyn do fabrykacji pończoch oraz reperacja wszelkich systemów maszyn pończoszniczych.

PIERWSZA
Łódzka Fabryka Pump
Adolfa Preisa
ŁÓDŹ, Benedykta 13.
Pumpy
różnego systemu dla urządzeń wodociągowych oraz podwójnie działające pumpy wiertnicze
własnego wynalazku

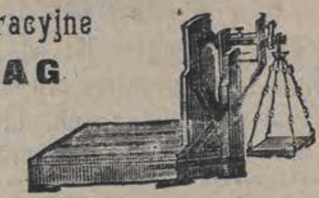

Nowe urządzenia pomp ręcznych i motorowych
Pumpy i części tychże są zawsze no składzie
motory naftowe i ropowe własnego wynalazku wszelkich systemów
═ CENY NIZKIE. ═

Fabryczny skład i Warsztaty reperacyjne
Warszawskich Fabrykantów **WAG**

„GEHA"

ŁÓDŹ, ul. Krótka № 5 vis à vis Hotelu „SAVOY"
Posiada na składzie wagi, ciężarki i miary wszelkiego rodzaju z państwowem stęplem. Przyjmuje do reperacji i ostęplowania wagi wozowe, dziesiętne i stołowe, oraz wszelkie przedmioty wchodzące w zakres urządzeń mierniczych.

PIERWSZORZĘDNY
Zakład Krawiecki Męski

Krystjan Wutke

Właściciel A. WUTKE.
ŁÓDŹ, Piotrkowska № 157.
Skład towarów krajowych i zagranicznych.

DOM HANDLOWY

A. I. Tyber

WARSZAWA	ŁÓDZ.
Miodowa 15.	Piotrkowska 49.

Skład papieru, tektury i materjałów piśmiennych. Fabryka kajetów szkolnych. Papier mundsztukowy i bibułka w arkuszach do fabrykacji papierosów. Płótno angielskie dla introligatorów. Wszelkie kolorowe papiery dla drukarń i fabryk pudełek

---

FABRYKA MEBLI TRZCINOWYCH
i BAMBUSOWYCH

Adolf Gall właściciel **STANISŁAW NOWAK**

ŁÓDŻ. Nawrot № 4.

Poleca najnowsze meble koszykarskie, kosze dla fabryk oraz wszelką galanterję w zakres koszykarstwa wchodzącą. Przyjmuje się obstalunki i reperacje. **Ceny przystępne.**

A. GABRYCH